ՊԱՅՄԱՆՔ

Կ. Պոլսոյ ճր. Տարեկան 180՝ղղ. Արծաթ
,, ,, Վեցամսեայ 100 ,, ,,
,, ,, Եռամսեայ 60 ,, ,,
Գաւառաց ճմր. Տարեկան 200 ,, ,,
,, ,, Վեցամսեայ 110 ,, ,,
Մէկ թիւը՝ Մեծ թերթ 3 ,, ,,
,, Փոքր ,, 1 ,, ,,
Ծանուցման տողը 2 ղուրուշ է:

ՄԱՍԻՍ

ԼՐԱԳԻՐ

ԱԶԳԱՅԻՆ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ ԵՒ ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ

ՊԱՅՄԱՆՔ

Բաժանորդագրութիւնը կանխիկ է, եւ առնեն ամսոյ 1էն կամ 15էն կ՚սկսի:
Դուրս գացած լրագրաց ճամբու ծախքը Խմբագրութեան վրայ է:
Լրագրոյս վերաբերեալ նամակ կամ որ եւ իցէ գրութիւն՝ Խմբագիր-Տնօրէնին պիտի ուղղուի. եւ նամակու ծախքն ալ դրկողին վրայ է:

ԿՈՍՏԱՆԴՆՈՒՊՈԼԻՍ 25 ՅՈՒՆԻՍ 1866

ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ

Եւրոպիոյ դարու մը մէջ՝ ուր եւլեկտրականութիւնը սուրհանդակի պաշտօն կը վարէ, պատերազմին լուրերը չէին կրնար ուշանալ, ուստի եւ թնդանօթին ձայնը լսելու պատեհութեամբ իրարու յաջորդեցին: Եւրոպական վերջին լրագիրները մեր արդէն իմացած պատերազմներուն վրայ տակաւին անդրկութիւն չեն տար, եւ կը հաղորդրինք հեռագրին լականան թելերուն վրայ հիմնելով նկարագրել պատահած եղելութիւնները, թէ եւ հեռագիրներն ալ կողմնակալ աղբիւրներէ եկած ըլլալով՝ ստուգութեան կը կարօտին, ինչպէս որ քիչ մը վարը ցոյց պիտի տանք:

Պատերազմին ասպարէզը Խտալիոյ հետ Գերմանիոյ մէջ ալ բացուեցաւ, եւ հազիւ Պրուսիացիք ու Աւստրիացիք զինուեցան իրարու հետ Աւստրիոյ հիւսիսային բանակին հրամանատար Պէնէտէք մարաջախտն իր զօրաց շարժումները գաղտնի կը պահէ եւ ամենուն լրտեսի թշնամեաց չընդունիր իր բանակը: Բայց որչափ որ կարելի է գիտնալ, Աւստրիացւոց բանակին աջ թեւը, որուն Պէնէտէք մարաջախտը կը հրամայէ, Մորավիոյ Օլմիւց քաղաքէն մինչեւ Կալիցիոյ Կրաքով քաղաքը կը տարածի, ուրկից Աւստրիացիք Պրուսիական Սիլէզիոյ վրայ կրնային քալել: Իսկ կեդրոնն Օլմիւցէն մինչեւ Պոհէմիոյ Քէնիկկրաց եւ Ժոզէֆշթատ բռնած ամուր քաղաքները տարածուած է եւ յառաջապահները Րէյխէնպէրկ բռնած լեռանց ոտքէն մինչեւ Սաքսոնիոյ Սիլէզիա կը հասնին: Ձախ թեւն ալ Սաքսոնիոյ սահմանագլուխները կը պահպանէ եւ մինչեւ Թէօբլից կը տարածի: Այս երկիրներուն դիրքը կարծես թէ բնական ամրոց մը կը կազմէ: Պոհէմիա եւ Մորավիա ամէն կողմանէ լեռներով շրջապատեալ են, եւ թշնամին մտնելու համար միայն մէկ երկու ճանապարհներ կան, ուր դիւրութեամբ կրնայ դէմ դրուիլ:

Իսկ Պրուսիացիք երկու կողմանէ կը յառաջանային: Իրենց առաջին բանակը՝ Ֆրետերիք Շարլ իշխանին հրամանատարութեամբ Սաքսոնիա գրաւելէ ետեւ դէպ՚ի Աւստրիոյ սահմանագլուխները յառաջանալ սկսաւ: Մէկ կողմանէ երկրորդ բանակը, որոյ հրամանատարն է Ֆրետերիք-Կուլիէլմոս իշխանը, Պրուսիական Սիլէզիոյէն յառաջանալով, յունիս 22ին աւստրիական սահմանագլուխն անցաւ, ուր բրուսիական երկու բանակներն իրարու հետ պիտի միանային: Աւստրիացւոց Կալլէնց զօրավարին այս երկու բանակներուն միացումն արգիլելու փորձ փորձեց, բայց սաստիկ հարուած մը կրելով ետ քաշուեցաւ, եւ ինչպէս վերջին առնուած լուրերը կը ծանուցանեն, Պրուսիացւոց բանակներն իրարու հետ միացած են: Հեռագրին բերած լուրերուն նայելով՝ ՚ի սկզբան Աւստրիացիք երկու տեղ յաջողութիւններ ձեռք բերած կերեւին, նախ Սիլէզիոյ Նիւսթաս քաղաքին քով եւ երկրորդ Կալլեցիոյ Օսվիէսիմ քաղաքին մօտ, ուր Պրուսիացիք ետ քաշուելու պարտաւորուեր են: Բայց այս թեթեւ ձախողութիւնները Պրուսիացիք շուտով դարմանած են՝ Նախոտի, Մունխենկրացի, Թրօթնաւի կռիւներով եւ մանաւանդ Կիչինի ճակատամարտով՝ ուր նշանաւոր յաղթութիւն մը տարած կերեւին, եւ թէպէտ իրենց անդեկագրերն աւստրիացւոց կորուստը 30 000 հոգիի կը հասցնեն, բայց չափազանցութիւն կը թուի: Այս ճակատամարտը՝ զոր մայրաքաղաքիս Կուրիէ տ'Օրիան լրագրին եկած հեռագիր մը ծանոյց, եւ զոր Լա Թիւրքի գրեթէ ստել կը հանէ, եթէ ստոյգ է, հարկաւ մեծ ազդեցութիւն կրնայ ունենալ պատերազմին բաղդին վրայ:

Գերմանիոյ միւս կողմերն ալ պատերազմի հրդեհը երթալով կը ծաւալի: Հիւսիսային Գերմանիոյ փոքր տէրութիւնները Պրուսիոյ կողմը բռնելով դաշնակցութիւնը լուծուած կը համարին եւ անկից կը բաժնուին: Իսկ Հանովերի, Հեսենի երկիրներն արդէն Պրուսիա գրաւած է: Հանովերի եւ Հեսսի բանակները բրուսիական երկիրներուն եւ բանակներուն մէջէն անցնելով գերմանական դաշնակցութեան բանակին հետ միանալ ուզեցին, բայց Պրուսիացիք այս տեղը եւ ամէն կողմանէ շրջապատեալ թշնամիներն անձնատուր ըլլալու պարտաւորեցին: Հեսսի կայսերակը Պրուսիոյ ձեռքը պատանդ կը մնայ, Սաքսոնիոյ թագաւորն իր բանակին հետ Պոհէմիա փախած է, եւ Հաննովերի կոյր թագաւորն ալ ուր մնացած ըլլալը քանի մ՚օրէն կիմանանք: Սակայն հարաւային Գերմանիոյ տէրութիւնները Պավիէրա, Վիրթեմպէրկ, Պատէն, եւայլն, տակաւին բաւական մեծ զօրութիւն մը կը կազմեն Պրուսիոյ դէմ, եւ արդէն Ֆրանքֆօրթի մէջ Հեսսի Ալեքսանտր իշխանին հրամանատարութեան ներքեւ 60 000 զօրաց մեծ բանակ մը կազմած են, որոյ թիւը շուտով 100 000ի կրնայ հասնիլ: Պավիէրայի թագաւորն ալ, ներկայ պարագայից մէջ երաժշտութիւնը ձգելու պարտաւորուելով, անձամբ իր բանակը գացեր է, որուն թիւն 50 000ի կը հասնի եւ Աւստրիացւոց բանակներուն հետ պիտի միանայ:

Ինչպէս որ եղելութիւնները կը ցուցնեն, իրօք գերմանական դաշնակցութիւնը լուծուած է, եւ Ֆրանքֆօրթի ատենադպրութեան իշխանութիւնը քանի մը գերմանական տէրութեանց ձեռք կանցնի հիմա, որք Աւստրիոյ կողմը բռնած են, իսկ եւրոպական միւս տէրութիւնները բնականաբար արդէն հաստատուած դաշնագրութեանց հետեւելով՝ գերմանական դաշնակցութիւնը լուծուած չեն համարիր եւ առաջիկայ համաժողովին քով իրենց ունեցած դեսպանները Ֆրանքֆօրթ կը թողուն, մինչեւ որ զինուց բաղդը ներկայ կռուոյ խնդրոյ նոր լուծում մը տայ:

Ինչպէ՞ս պիտի ըլլայ այս լուծումն, անհնար է այժմէն գծել: Նմանապէս անհնար է հաստատապէս գուշակել պատերազմին ելքը, բայց արդէն պատերազմին առած դարձուածներն համարձակութիւն կուտան ըսելու թէ ամեն հակառակութիւն Պրուսիոյ նպաստաւոր կերեւի: Ինչպէս արդէն բռնած են, Պրուսիոյ անմեկնելի արշաւանքը մէկ շաբաթուան մէջ երկու թագաւորութիւն եւ քանի մը դքսութիւններ աւարի ձեռքն անցուց: Հաննովերի ժողովուրդը զուր տեղ իրենց թագաւորն յորդորեր են որ Պրուսիոյ հետ միաբանի, այս պատճառաւ բազմաթիւ բռնութիւններ են բրուսիացիները: Հեսսի ժողովուրդն ալ՝ որ փոքրիկ իշխանի մը բռնութեանց ներքեւ ճնշուած էր, բրուսիացիներն իբրեւ ազատարար ներս առեր է: Իսկ Սաքսոնիոյ ժողովուրդն իրենց թագաւորին Աւստրիոյ կողմը բռնելէն բոլորովին գոհ չէին, եւ Նասոյի դքսութեան երեսփոխանական ժողովը դքսին աւստրիական քաղաքականութեանը գլխովին հակառակ է եղեր: Որչափ առաւել խնդութեամբ պիտի միանային գերմանացիք բրուսիացւոց հետ, եթէ Գուլիէլմոս թագաւորն եւ Պ. Տը Պիսմարք ազատութեան ճշմարիտ բարեկամ ըլլային, եւ բրուսիական խորհրդարանին իրաւունքը բանաւարելով ապատամբոց հակակրութիւնը չխորտակէին:

Բայց ով որ ալ ըլլայ գերմանական միութեան գործադիրն, անտարակոյս մեծ դարձուած մը պիտի արդիւնաւորէ: Որպէս դարէ ՚ի վեր Գերմանիոյ ամենէն երեւելի մարդոց անհանգիստ եղած էր: «Պ. Տը Պիսմարք, կըսէ անգղիական Թայմս լրագիրը, Մեծն Ֆրետերիկոսի եւ Քավուրի նմանիլ կը ցանկայ, զո՛ր հիւսիսային Գերմանիոյ տէրութիւնները մէկ վեհապետի մը ներքեւ միացնելով: Գերմանիա իր հասարակաց գործոց այնչափ օգուտներ պիտի քաղէ, որ բրուսիական խորհրդարանին եւ իր մէջ եղած գժտութիւնները շուտով պիտի մոռցուին.... Բայց այս գործը կատարողը թէ Պիսմարք ըլլայ եւ թէ ուրիշ մը, անտարակոյս Գերմանիոյ մէջ մեծ գործ մը կայ կատարուելիք, որոյ համար ոչխարին դատողութիւն եւ անդրդուելի կամք կուզէ, որպէս զի ժողովուրդը միութեան առաջնորդէ: Միութիւնը՝ առաջին եւ ամենէն անհրաժեշտ գործն է որ եւ է ազգի մը համար որ քաղաքական մեծութեան հասնելու կը փափաքի»: Թայմս իր խորհրդածութիւնները շարունակելով կըսէ թէ ի՛նչ կը նշանակէ այն քաղաքական կողմնութիւնը որ առաջին փորձութեան մը կը կործանի, եւ ի՛նչ բանի դէմ կուգան այն բանակները՝ որ անձնատուր ըլլալու համար թշնամւոյն առջեւէն փախչելու կը պարտաւորին: «Այսպիսի դրութիւն մը չկրնար տեւել: Պատերազմին վախճանն ինչ ալ ըլլայ, Գերմանիոյ անօգուտ քաղաքական բաժանումները պէտք է վերնան եւ ազգային մեծ իշխանութեան մը տեղի տան, որ կարենայ իր մերձակայ ազգերը չափաւորութեան մէջ պահել եւ աշխարհի առջեւ յարգ տալ:»

Ուրիշ շատ մ՚անգղիական լրագրեր, ինչպէս նաեւ գաղղիական լրագրաց մեծ մասն՝ այս կարծիքէն են: Գերմանական միութիւն մ՚Աւստրիա չէր կրնար կազմել. վասն զի արդէն իր կայսրութիւնն այլեւայլ ազգաց խառնուրդով չփոթեալ է, եւ ազգային միութեան մը համար զուտ գերմանական տէրութիւն մը պէտք է: Իսկ փոքր տէրութեանց եւ ոչ մէկն այնչափ վարկ եւ ազդեցութիւն ունէր որպէս զի կարենար միւսներն իրեն հետ միացնել: Ուստի բնականաբար Պրուսիոյ կը մնար այս մեծ գործն ՚ի գլուխ հանել, եւ աշխարհ տարտամ ու յանդուգն քաղաքագէտ մը գտնեց կատարելու ձեռք զարկաւ: Այսպիսի գործի մը համար նոր տէրութիւն մ՚ըլլալ պէտք էր: Պրուսիա ալ երիտասարդ թագաւորութիւն մ՚է եւ իր մէկ շարժմամբը Գերմանիոյ հինցած եւ խախտուած կազմութիւնը տապալեց: Աւստրիա եւ իր դաշնակիցները՝ հին խրատեց այսինքն դաշնագրութեանց դրոյն կը յենուն: Պրուսիա զանոնք արհամարհելով, նոր խրատեց այսինքն գերմանացւոց ազգային զգացմանց կը դիմէ: Աւստրիա եւ իր դաշնակիցները պաշտպանողական դանդաղ դիրք մը կը բռնեն: Պրուսիա անվեհեր յառաջ կը դիմէ, իր գտած ընդունելութեամբ նոր զօրութիւն կ՚ըստանայ, պատերազմի մինչեւ թշնամւոյն լեռնոտ սահմանագլուխները հասցնելով յաղթութիւն ձեռք կը բերէ, եւ վերջին հեռագրոյ մը նայելով՝ Պօհէմիոյ Բրակ մայրաքաղաքը կը մտնէ: Այս եղելութիւնները նկատելով՝ Պրուսիոյ յաջողութիւնն ևս քան զեւս հաւանական կը թուի:

Խտալիոյ կողմէն նոր լուր մը չկայ: Աւստրիացիք միշտ իրենց բերդերուն ետեւն ամրացած կը նստին: Խտալացիք ալ նորէն յարձակելու կը պատրաստուին: Քուսթօցցայի ձախողութիւնը փոխանակ զինուորները վհատեցընելու՝ նոր աշխոյժ մը տուած կերեւի: Թերեւթեն եւ Խոթրլոյեն Ֆիօրենցա պատգամաւորներ գացեր, եւ Պ. Ռիքասօլիի ներկայանալով՝ իրենց հայրենեաց կողմանէ խնդրագրեր մատուցեր են, որպէս զի իրենց երկիրներն ալ Խտալիոյ հետ միանան:

Սպանիոյ յեղափոխութեան աղէտն առնուեր է, բայց միշտ կը փսփսուի որ նորէն ապստամբութիւն կ՚ըլլայ: Հարաւային Ամերիկայի հասարակապետութեանց դէմ ղրկուած նաւատորմին ալ՝ բարբարոսաբար Վալպարէզոյի նա-

ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ

ՏՐԱՄԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆՔ

Դ.

Բարեկամի մը հետ տեսակցութիւն:
—Գրականութեան վրայ խօսքեր:

Անցած օր բարեկամիս մեկուն այցելութեան գացի, եւ քանի «նման զնմանն սիրէ» կըսեն, բարեկամս ալ ինծի պէս գրամոլ եւ լրագրասէր մէկն էր: Կուզէ ընթերցողը զարմացած հարցընէ թէ հայերուն մէջ ալ գրամոլ կը գտնուի եղեր, ասկէն անդին լրագիր մը կամ գիրք մը փոխ առնելով կարդացողներ շատ կը գտնուին, զուցէ իր անունը փառաւոր ածականներով լրագրին գօտին վրայ պատուած տեսնելու փափաքանօք բաժանորդ գրուողներ ալ կըլլան, բայց ո՞վ լրագիր կառնէ կարդալու եւ բան հասկնալու համար: Հայերուն առնելը գիրք վիճարէ, ի՞նչ կը գտնես եթէ ոչ մաշած Երազահան մը, կամ Աղուեսագիրք մը կամ Պղինձէ Քաղաք մը, կամ Վիճակագիրք մը, որուն մէջ այբուբենն խառնէ չոլոշող, բայց եւ այնպէս ալ ու հարուստ ամուսինի մը կրողող օրիորդները սարքին անգամ մ՚իրենց բաղդը կը հարցընեն:

Բարեկամս արդարեւ գրասէր անձ մ՚էր, կրնամ ըսել նաեւ որ ազգասէր, թէպէտ շատերուն պէս ինք ալ կը խոստովանի թէ իր փափաքներն իրօք գործադրելու անկարող է, հետեւաբար ինք ալ ուրիշ շատ ազգասիրաց նման պարտական սիրով միայն կը սիրէ ազգը: Բայց կը յուսամ որ այս համարձակ եւ անկեղծ դիտողութեանս համար ներումն կը շնորհէ ինծի, վասն զի ճշմարտութիւնը ծածկելով իրեն հաճելի ըլլալ չեմ ուզեր: Իսկ իր գրասիրութիւնը բաւական կը հաստատէին սեղանին վրայ խառն ՚ի խուռն լցուած գիրքերն ու օրագիրները, որոց մեծ մասը հայերէն էին:

Ժամանակիս երկխօսքներուն իրարու հետ տեսութիւն ըրած ատեննին կամ իրենց սէրերուն եւ կամ զուարճութեանց վրայ կը խօսին:

—Այս կիրակի ո՞ւր էիք գացեր:

—Այգին (կամ այս ինչ եւ այն ինչ տեղը) բաւական զուարճացանք, գեղանի օրիորդներ տեսանք, հեշտալուր երաժշտութիւններ լսեցինք եւայլն եւայլն:

Սակայն ինչ կըսես ըսէ, քիչ շատ երկխօսողներ ալ կը գտնուին, որոց սովորաբար «ուսումնական» անունը կը տրուի եւ երբ հարցընես թէ ո՞վ է այն պարոնը, —Պ. Պ. է, ուսումնական երիտասարդ մ՚է կըսեն: Այս կարգին մէջ, չեմ կրնար ըսել թէ ամէնքը, կը գտնուին շատերն որք գոնէ երբ սիրոյ կամ զուարճութեանց վրայ չեն խօսիր, ուսմանց, գրականութեան, կամ եթէ քիչ մ՚ալ քաղաքականութեան կը սիրեն, այլ եւ այլ քաղաքական խնդրոց կամ ազգային գործոց վրայ կը խօսին:

Գրասեղանին վրայի գիրքերն եւ լրագիրները քրքրելով բնականաբար մեր ալ խօսակցութիւնը գրականութեան վրայ ինկաւ: Բայց այս նիւթիս վրայ անհնար էր որ երկուքս ալ ցաւ չզգայինք:

—Մեր ազգային լեզուն, ըսաւ բարեկամս, քաղցրահնչութիւն չունի, բառերը ծանր եւ դանդաղ կը գտնուին, շեշտ մը չկայ որ լեզուին աշխուժ տայ: ամենէն աւելի անախորժ հնչումները կարծես թէ հայերէնին մէջ լցուած են:

—Կը ներէ՛ք, պատասխանեցի, բնութեան մէջ ամէն հնչում իր անուշութիւնն ունի, նոյն իսկ երաժշտութեան ալ այդ կը բերեմ իմ օրինակս, որուն մէջ մինչեւ որ թանձր եւ բարակ ձայներն իրարու չխառնուին՝ ներդաշնակութիւն չկազմուիր: Միշտ բարակ ձայն մը ոչինչ նուազ անտանելի է քան թէ թանձրը:

—Իրաւունք ունիք, բայց դժբաղդաբար պէտք է խոստովանիլ որ հայերէնի մէջ այս խառնուրդն աղէկ կազմուած չըլլալուն, եւ թանձր ձայները բարակին վրայ տիրելուն համար է որ լեզուին ներդաշնակութիւնը կը խանգարի: Իմ աչքիս առջեւ լեզուն մեծ կարեւորութիւն ունի, վասն զի ազգի մ՚ոգին ու հանճարն անով կը փայլի: Հին ատենները յոյներն ամենէն քաղաքակիրթ ազգն էին, իրենց լեզուն ալ ամենէն փափուկ եւ ախորժալուր էր, եւ գրեթէ ինքնին կը հրաւիրէր Հոմերոս Իլիականը հաղնելու, Պղատոն՝ հրաշալի լեզուով մը փիլիսոփայութեան խորերը թափանցելու, եւ Դեմոսթենէս՝ ճարտարախօսութեան հեղեղներ բխելու: Հռովմայեցիք աւելի տիրող ազգ մ՚էին, ուստի եւ իրենց լեզուն ալ այնչափ քաղցրահնչիւն չէ որչափ ճարտարախօսութեան դարձուածները բացատրելու յարմար: Նմանապէս նոր ազգաց մէջ, իտալականը զուրը եւ փափուկ է, եւ իտալացւոց նման կրակոտ եւ թեթեւ: Ինչո՞ւ համար գաղղիերէնն օր քան զօր կը տարածի, վասն զի թէ եւ քերականական կանոնութիւնը քիչ մը շփոթ է, բայց գաղափարներն սքանչելի պարզութեամբ կը բացատրէ եւ մարդն մէջ ինչ տարակոյս մը չձգեր: Անգղիականն նոյն պարզութիւնը չունի, ուստի եւ անոր չափ ընդունելութիւն գտած չէ:

—Բայց լեզուին մէջ երկու բան նկատելու է մէկ մ՚արտաքին հնչումը, մէկ մ՚ալ բուն ներքին ոգին: Առաջին կէտին վրայ խօսելով ըսեմ մէկ ազգ մը նորէն հնչումներ հնարած չէ, այլ իր նախնեաց հնչումները ժառանգեր, եւ շատ շատ՝ զանոնք քիչ մը կոկեր է: Ո՛վ կրնայ ըսել թէ առաջին հնչումներն ինչպէ՞ս եղան մարդուս բերնէն կամ առաջին լեզուներն ինչպէս բաժնուեցան աշխարհի զանազան ազգաց մէջ: Արդարեւ քանի մը մայր լեզուներ կան, բայց անհամար ճիւղերու բաժնուած են, եւ ամեն ազգ մայր լեզուէն առած բառերն իր լեզուին յարմար կը հնչէ: Այնկէց է որ մի եւ նոյն բառը, Խտալացիք, Գաղղիացիք, Սպանիացիք եւայլն իրարմէ տարբեր հնչելով՝ իրարու բառը չեն հասկնար: Ուրեմն հնչմանց գեղեցկութիւնը կամ տգեղութիւնն աւելի սկզբունքի մը վրայ հիմնեալ չէ, այլ պատահական բան մ՚է: Այնկէց զատ, ազգ մը կրնայ ալ տգեղ հնչում ունեցող լեզու մ՚ունենալ, եւ փիլիսոփայութեան, գրականութեան եւ մինչեւ անգամ երաժշտութեան ծայրն հասնիլ, ինչպէս են Գերմանացիք, կամ մեծամեծ աշխարհակալութիւններ ընել, ինչպէս են Ռուսք:

ւսհանգիստը ամբողջելէ և Քաղաքի աղջև ձախողութիւն մը կրելէ, նաև իր գործը լուսացուած համարելով Խոստովանութեան ... նոյ։

Անգլիոյ մէջ Թորիները հինգ տարիէ 'ի վեր պաշտօնէ զրկուելէ նաև՝ դարձեալ կառավարութեան գլուխն անցան։ Թագուհին վերջապէս Լորտ Տէրպիի յանձնեց նոր պաշտօնէութիւն մը կազմելու գործը։ Իսկ ժողովրդեան ընտրողական իրաւունքին ընդարձակելու առաջարկութիւնը լորտ Ռըսըլի և Գ. Կլէտսթընի հետ ինկաւ։ Սակայն չի յուսացուիր որ Թորիները միշտ խորհրդարանին մէջ մեծամասնութեան տէր մնալով, և կը կարծուի ընդհանրապէս թէ քիչ ատենէն դարձեալ պիտի իյնան։ Այժմ պաշտօնէից փոփոխութիւնն Անգլիոյ արտաքին քաղաքականութեան մէջ մեծ փոփոխութիւն մը չ'ըներ, թէպէտ Թորիները Ռուսիոյ և Աւստրիոյ յարեալ կը համարուին։

Կեդրոնական Ասիոյ մէջ Ռուսիա իր աշխարհակալութիւններն յառաջ կը տանի։ Պատերազմի առաջին պատճառը Պուխարայի խանին Ռուսաց դեսպանը բանտարկելն էր։ Ռուսք այս հետ բարբարոս իշխանաց անիրաւութիւնները առնձելու համար Թաշքենդ բռնած մնան, և արդէն Օքսոս կամ Սիր Տարիա գետին հովիտը բոլորովին գրաւելով՝ երկիրը բարեկարգելու կ'զբաղին։ Վայրենի ցեղերն հնազանդեցնելով՝ երկրագործութեան կը յորդորեն, ճանապարհներ կը բանան, հանքային ածուխ կը հանեն, և Արալի լճին և գետերուն վրայ շոգենաւեր կը շինեն։ Անգլիոյ փետրվարին լուր մ'եկաւ թէ Ռուսերը Սամարղանդ ալ առեր են, բայց վերջը չստուգուեցաւ։ Մօսկուայի Թերթը կը ծանուցանէր թէ մայիսի 20ին Ռուսերը մեծ յաղթութիւն մ'ըրեր են և Պուխարայի առնելին հաւանական համարելով՝ Հնդկաց սահմանագլխին մօտենալուն վրայ Անգլիացւոց տագնապին կուտար թէ աւելի լաւ է որ Ասիոյ մէջ Անգլիական տէրութեան մը սահմանակից ըլլայ, քան թէ բարբարոս իշխանաց։ Վերջին եկած լուրերը թէպէտ Պուխարայի առնուիլը չեն ծանուցաներ, բայց կը հաստատեն թէ Ռուսաց Ռոմանովսքի զօրավարին անցեալ մայիս 8/20ին Իչար բռնած տեղը Պուխարայի խանին յաղթեր և անոր 40 000 զօրքը ցիրուցան ըրեր է։ Ռուսերը մեծ կորուստ մը չեն ունեցած, բայց Պուխարացիներէն 1,000 հոգի ինկեր է։ Շատ մը թնդանօթներ և Նէֆդայշարի բերդն ալ Ռուսաց ձեռքն անցեր է։ Սակայն այս լուրերը ռուսական աղբերներէ հասած ըլլալով՝ չենք գիտեր թէ ինչ աստիճան ստուգութիւն ունին։

ՎԵՐՋԻՆ ՀԵՌԱԳՐԱԼՈՒՐՔ

Փարիզ 4 յուլիս։

«Յուլիս 3ին Քէնիկկրացի մօտ Սադովա բռնած տեղը մեծ պատերազմ մ'եղաւ Աւստրիացւոց և Պրուսիացւոց մէջ, և Աւստրիացիք բոլորովին յաղթուեցան։

Վիեննա 4 յուլիս։

«Հիւսիսային բանակը յուլիս 3ին պարտեցաւ և դէպ 'ի Օլմիւց կը քաշուի։ Պենէտեք մարաջախտը փոխուեցաւ և տեղը Շլիք զօրավարը դրուեցաւ։

«Աւստրիացիք 30000 հազար հոգւոյ կորուստ ունեցեր և 10000 ալ գերի տուեր են։

Փարիզ 5 յուլիս։

«Կը կարծուի թէ խաղաղութիւնը նորէն հնարաւոր է։ Մօնիթէօր կը ծանուցանէ թէ Աւստրիա Վենետիկը Գաղղիոյ տալու առաջարկութիւն ըրաւ, խնդրելով որ զինադադար մը հաստատելու միջնորդութիւն ընէ։»

Փարիզ 5 յուլիս իրիկուն։

«Իտալիոյ և Աւստրիոյ մէջ զինադադար հաստատուեցաւ։ Աւստրիա Վենետիկը Գաղղիոյ կը թողու։ Հարաւային բանակը հիւսիսայինին հետ պիտի միանայ։

«Բանակցութիւններն անյապաղ կ'սկսին։»

ՆԵՐՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

Մայրաքաղաքիս անգղիական Լէվանթ Հէրըլտ լրագիրը կը ծանուցանէ թէ երկու դաշնակից տէրութեանց, Իտալիոյ և Պրուսիոյ, և Բ. Դրան մէջ դժուարութիւն մը ծագեր է։ Առաջինները կը գանգատին եղեր որ Բ. Դուռը չէզոքութեան սկզբանց հակառակ աւստրիական զօրաց ճանբայ կուտայ Պէլկէն և Սութթօրինօյէն Դալմատիա անցնելու։ Իսկ Բ. Դուռը կը պատասխանէ թէ պարզապէս քաղաքավարութեան համար եղած գործ մը չէզոքութեան դէմ չհամարուիր, հետևաբար յիշեալ տէրութեանց դեսպաններուն ըրած գանգատները կը մերժէ։ Լէվանթ Հէրըլտ կը կարծէ թէ երկու տէրութեանց միջև Բ. Դրան հետ վէճ փնտռել է, և կը մտայ կըսէ, տեսնել թէ Բ. Դրան մերժումը Ֆլորենցայի մէջ ինչ ընդունելութիւն պիտի գտնէ։

Մայրաքաղաքիս իտալական դեսպանատան քարտուղարը շաբաթ առաւ Թրիեսթի շոգենաւով Ֆլորենցա գնաց կարևոր նամակներ տանելով վերյիշեալ գործին վրայ։

Մայրաքաղաքիս պրուսիական դեսպան Պրանիէ որ Սէն-Սիմոն կոմսն ալ Քօրֆուի վրայով Ֆլորենցա գնաց, իր տեղը դեսպանատան գործակալ ձգելով Գ. Սթէֆէնս։

Մայրաքաղաքիս Լա Թիւրքի լրագիրը վերյիշեալ բողոքին լուրը բոլորովին սուտ կը հանէ։

Լէվանթ Հէրըլտ կը ծանուցանէ նաև թէ Գարատաղի պատգամաւորները Նէկօշ իշխանին կողմէն Բարձր. Մեծ Եպարքոսին նամակ մը մատուցեր են, որուն մէջ հետևեալ առաջարկութիւնները կըլլան եղեր։ 1. Ըսկէց երեք տարի յառաջ Գարատաղի մէջ Օսմանեան զօրաց գրաւած Նէկիւ-Քոյ (Նօվօ-Սէլօ) ըսուած ամրոցը պարպել։ 2. Վասօ-Եէվիչի ամրոցը և վերջին պատերազմէն ետև շինուած պահականոցները քակել։ 3. Չէթինեի դաշնադրութեան 5դ յօդուածը, որով Գարատաղցւոց իրաւունք կը տրուի Տաճկաստանի մէջ հող առնելու, կատարելապէս գործադրել։ կամ եթէ ոչ՝ միշտ յօդուածին անգործադրութեան պատճառաւ Գարատաղցւոց եղած վնասը հատուցանել։ 4. Հափըրլայէլէին տեղ ուրիշ կայսերական տեսուչ մը դնել։

Պուքրէշի մէջ անցեալ շաբթու խռովութիւն մ'եղաւ, բայց շուտով առաջքն առնուեցաւ։ Հրէաները Մոլտօ-Վալաքիոյ մէջ իրենց փոխանորդութեան պատճառաւ տակէն ըլլալով՝ շատ անգամներ հալածանք կրած են։ Բայց Մոլտօ-Վալաքիացւոց պատասխանիներէն հրէից ալ հաւասարութիւն և քաղաքական ազատութիւն տալու հակառակ չըլլալով, ազգային ժողովը նոր սահմանադրութեան մէջ այս սահմանութեան ալ աւելցուց։ Գուեշիկ ժողովրդեան անմիջապէս ոտք ելաւ, և ոչ միայն Հրէից դէմ նոր խռովութիւն մը հանեց, այլ և մինչև որ նոր սահմանադրութեան մէջէն վերյիշեալ յօդուածը չվերցուց, տեղը չհանդարտ։

Կարսոս իշխանը կամաւոր զօրք կը ժողվէ, և ուրիշ պատրաստութիւններն ալ ետ չթողուր։ բայց և այնպէս Բ. Դրան հնազանդութիւն խոստանալէ ալ չդադրիր։ Օգոստափառ Ինքնակալին դաշնակալութեան տարեդարձին՝ իշխանը շնորհաւորութեան հեռագիր ղրկեր է Վսեմ. Խօժէր փաշային։

Անցեալ շաբթու Բ. Դանէն հրաման գնաց Վսեմ. Խօժէր փաշային որ Դանուբեան իշխանութիւնները գրաւելու գործն առայժմ ետ ձգէ։

Մարօնիներուն վերջին ապստամբութեան գլուխ Յօզէֆ Քարամ շէյխն այս օրերս դարձեալ գլուխ վերցուցեր, իր ապաստանած լեռներէն վար իջեր է։ բայց Օզթօքթայի մէջ զօրքերուն կրկին անգամ լեռները փախեր է։ Լիբանանու կուսակալ Վսեմ. Տավութ փաշան բռնական զօրութեամբ ապստամբաց ետևէն գացեր է։ Քէսրուանի մէջ խաղաղութեան ոգին անհետացեր... Կը յուսացուի որ կայսերական զօրքն օգնութեան աճելով, կառավարութեան անմատչելի կողմերն յառաջանալ և ապստամբները ձեռք անցընել։

Կիլիկեան առնուած լուրերն ալ պաշտօնական են, և կըլլեն հանդարտած։ Յօյները կը գոյութիւն Վսեմ. Խուրշիդ փաշային հրամանով իրենց գումարումները ցրուած և Քոզանօղլու բռնած տեղն իրենց փոխարէն յանձնաժողով մը ձգելով, ... Վսեմ. Խուրշիդ փաշան ուրիշ յայտարարութիւն մ'ալ հրատարակելով, հրամայեց որ այն յանձնաժողովն ալ ցրուի, և ծանրութիւններն իրենց տէրերուն տանի պիտի պատժուին։ Հետևաբար Քոզանօղլիի յանձնաժողովն ալ ցրուեր, և կիլիկիոյ մէջ ժողովրդական գումարում չէ մնացեր։

ԱԶԳԱՅԻՆ

ՊԱՇՏՕՆԱԿԱՆ ԾԱՆՈՒՑՈՒՄ

Այս անգամ Ս. Երուսաղէմայ միաբանութեան կողմէ հրատարակուած Սիօն անուն ամսագրական հանդիսին 6 թուոյն մէջ Պալեան վանանոցը Աղաքիա կողմէն Եգիպտոսի եկեղեցական վարչութեան յանձնուած փառաւորագոյն կոչուածոց վերաբերեալ յօդուած մը կարդացուեցաւ, որով կը տեսնուի որ Ս. Երուսաղէմայ Աթոռ՝ ազգային բարերարին տալու կամքը արդէն կեդրոնական վարչութեան սխալ հաւանութեամբ տրուած սեփականութիւն մը գրաւելու փորձ կը փորձէ, և այս նպատակաւ հրահանգներ կուղղէ իր Կ. Պոլսոյ գործակալին, առանց և ոչ մէկ ծանօթութիւն մը տալու Եգիպտոսի կեդրոնական վարչութեան։ Արդէն Խառն ժողովը՝ յիշեալ կալուածոց ազգօգուտ նպատակը անդարձական կտակին վերաբերեալ փաստերը իր ձեռքն ունենալով, կասկածի մնացած էր այն մասին առաջարկուած որ և է հիմնական փոփոխութիւնները՝ որ տեղի ունեցան սակէ առաջ կատարեալ բարեկեր Եկեղեցին կողմէ։ Այս փոփոխութիւնները և Եգիպտոսի վարչութեան կողմէն եղած հերքումը պատրաստական հրատարակուած ըլլալով լրագրաց միջոցաւ, հարկաւ Ս. Երուսաղէմայ միաբանութիւնը ծանօթ էր իրաց այս վիճակին։ Հետևաբար անտեղի էր իր կողմէ որ և է կերպիւ միջամտութիւն մ'ընել այս մասին, և պաշտօնէից օրէնքը կը պահանջէր որ յիշեալ միաբանութիւնը կըսպասէր Ազգային կողմէ իրեն եղած նոր առաջարկութեանց մասին անօրինութիւն մ'ընելէ առաջ, Եգիպտոսի կեդրոնական վարչութեան գրելով անոր հրահանգը սպասէր։ Այս կարևոր պարագայ զանց եղած տեսնելով և մանաւանդ Եգիպտոսի կեդրոնական վարչութեան սեփական իրաւունքը գրաւելու փորձերը տեսնելով, Խառն ժողովը հարկ համարեցաւ այս պաշտօնական ծանուցմամբ հրապարակական յայտնել թէ իրեն նուիրական պարտաւորութիւն կը ճանչնայ Եգիպտոսի կեդրոնական վարչութեան իրաւունքը պաշտպանել, քանի որ հաստատուն ապահովութիւններ ունին վերյիշեալ կալուածոց օրինաւոր տէրը ըլլալուն, և իրեն կը վերապահէ անոնց մատակարարութեան տեսչութիւնը, նոյնպէս և անդարձական կտակին պատմութեանց գործադրութեան հսկողութիւնը։

Այս պաշտօնական ծանուցմամբ Եգիպտոսի կեդրոնական վարչութեան Խառն ժողովը կը բողոքէ յառաջն ընդհանուր ազգին ընդդէմ այնոցիկ՝ որք գիտութեամբ կամ անգիտութեամբ յիշեալ կալուածոց ուրիշ տէր ճանչնալու կը միտին քան զօրինաւոր տէրը՝ որ է Ազգը, և ազգին կողմէն կեդրոնական վարչութիւնը, անվաւեր ու ապօրինաւոր և հետևաբար իրը չեղած կը համարի որ և է անօրէնութիւն որ նոյն օրինաւոր տիրոջմէ չէ կամ առանց անոր համաձայնութեան կը ձեռնարկուի, և պատասխանատու կը հրատարակէ զայնոսիկ՝ որ յիշեալ ազգային կալուածոց մասին եղած անվաւեր ու ապօրինաւոր անօրէնութեանց գործակից կամ գործիք կըլլան։

20 յունիս 1866
Ի Պատրիարքարանի Հայոց
'ի Կ. Պօլիս

ՄԱՔՐՈՒՀԵԱՆ ՀՐԻՏԱԿԻՆ ԽՆԴԻՐԸ

Նախընթաց թուով խոստացեր էինք մանրամասն տեղեկութիւններ տալ Մաքրուհեան հրիտակի խնդրոյն վրայ որ՝ ինչպէս յայտնի է՝ ցաւալի անհամաձայնութեան մը նիւթ եղած է։

Այն խոստումնիս աւա կը կատարենք՝ պարզապէս խօսքերնիս պատմելով առանց մեր կողմանէ դատողութեան։

1864 մարտ 6ին իրիկունը Պէշիկթաշի Թաղական խորհրդոյն անդամները Տեառն Վսեմ. Յօհաննէս պէյին տունը հրաւիրուելով, խմաց տրուեցաւ իրենց թէ հանգուցեալ տիկնոջ շուք Մաքրուհի Տիկին իր կենդանութեան ժամանակ Պէշիկթաշի մէջ երկու սեռի վարժարան մը գտնուելուն խնամ փափաքող ըլլալով, իր ժառանգները՝ այն է Վսեմաշուք ամուսինն ու ծնողքը՝ անոր այս ափին բաղձանքն իր անուանը հետ անմահացընելու փափով՝ համաձայնութեամբ որոշած են անոր թողուցած գոյքը Պէշիկթաշի եկեղեցւոյն մօտ երկու սեռի հայակայ վարժարան մը կառուցանելու նուիրել։ Այս համար հանգուցելոյն բոլոր գոյքը ցուցակաւ Թաղական խորհրդին պիտի յանձնուին, որպէս զի վաճառք իրենց արժանաւոր գնովը վաճառէ, դրացած գումարովը եկեղեցւոյն մօտ յարմար տեղ մը գնուի և վարժարանը կառուցուի։

Այս յայտարարութիւնն ու առաջարկութիւնը՝ որուն ներկայ էր նաև հանգուցելոյն հայրը՝ Տեառն Մեծապատիւ Աւագել էֆէնտին, անմիջապէս առեւտրովը ընդունուեցաւ։ Եւ որպէս զի գործն անյապաղ և շուտով կատարուի, Մեծ. Աւագել էֆէնտին նոյն իրիկունը 'ի ներկայութեան Թաղ. խորհրդականաց՝ իրեն կողմանէ փոխանորդաբար անոնց գործակից կարգեց Պ. Յօհաննէս Շահնեան՝ իր մատակարարը։ Նոյն միջոցին Վսեմ. Սարգիս պէյն ալ մերթ զգեուելով, նա ալ իր կողմանէ Թաղ. խորհրդոյն գործակից կարգեց իր հօրաքեռորդի Պասմաճեան Աղասիան աղան։

Այս անօրէնութիւններն ըլլալէ ետև խորհրդին անդամները մեկնեցան Վսեմ. Յօհաննէս պէյի տունէն։

Հետևեալ կիրակի օրը՝ մարտ 8՝ Սարգիս պէյը Խորհրդին խմաց ղրկեց որ իր հանգուցեալ ընկերին բնակարանին մէջ գտնուած բոլոր գոյքն ու կարասիները, թէ' իրեն սեփական եղածները և թէ' հանգուցելոյն, Խորհրդոյն

որոց լեզուն փափկահնչութեամբ չփայլիր Ալբիոն լեզուի մը հնչումն աղէկ մը բարոյական յատկութեանց վրայ չկրնար ներգործել ուստի ծանծաղամիտներուն կը թուինք հայերէնն արհամարհել իբրև կոշտ և դժնդակ լեզու մը, զոր փափուկ ականջ ունեցող մարդ մը բերանն առնելու չէ։ Իսկ բաղդաւոր իմաստակներ մաշկին աւելի կարծր է և մայրենի լեզուին հնչումէն դիւրաւ չալասուիր։

—Քիչ մը հեգնաբար կը խօսիք, բայց գիտեք որ ես ձեր ըսած ծանծաղամիտներէն չեմ և իմ մայրենի լեզուիս պակասութիւնը խոստովանելով, ըսել չեմ ուզեր թէ զայն չեմ յարգեր։ այլ ընդ հակառակն իմ միտքս զայն կատարելագործել է։ Նայինք հիմա երկրորդ կէտին վրայ ինչ պիտի ըսէք։

—Երկրորդ կէտին այսինքն հայերէնին բուն ներքին ոգւոյն գալով կը խոստովանիմ թէ ես ալ լաւ հասկցած չեմ զայն, բայց կը ջանամ այս նիւթիս վրայ կարելի եղածին չափ իմ միտքս ձեզ բացատրել։ Ազգի մը լեզուին ոգին, նախ խօսակցութեան մէջ կը տեսնուի, երկրորդ գրականութեան։ Այսօրուան օրս ինչ է հայերէն խօսակցութիւնը, եթէ ոչ խառնակնդոր բան մը, զանազան տեղեր տարբեր կերպարանք առած և տարբեր լեզուներով խառնուած, այնպէս որ շատ անգամ մէկուն ըսածը միւսը չհասկնար։ Ամեն գաւառներ իրենց համար մասնաւոր հնչում և ոճ ունին, ամենն ալ բառ մը հաւասարապէս անախորժ, տգեղական, և կինամ ըսել թէ շատ անգամ ալ խուժադուժ։ Ըսկից միայն ոս կը հասկցուի թէ հայերէն լեզուին խօսակցութիւնը տակաւին նոր պիտի կազմուի։ Բայց և այնպէս լեզու մ'այնչափ ճշդութեամբ զայն խօսող ազգին պատկերը կընծայէ, որ եթէ Հայոց ալ ներկայ վիճակը հասկնալ կուզես՝ նայէ իրենց խօսած լեզուին և անմիջապէս կը հասկնաս իրենց ոգւոյն վիճակը, այն է՝ անկոչ և անհարթ։ Սակայն որովհետև այս այսպէս է, պէտք չէ հետևցընել թէ չկրնար կոկուիլ և հարթուիլ։ այլ յառաջդիմութեան բարեկամաց պարտքն է, ո'ր գրելով, ո'ր խօսքով, ո'րն ալ գործով (որ ամենէն օգտակարն է) ազգային կրթութեան հող տանիլ, և այն ատեն ամեն բան կարգի կը մտնէ։ Կը մնայ գրականութեան մէջ լեզուին ոգին փնտռել։ Այս համար ալ պէտք է ազգային բանաստեղծից և հեղինակաց դիմել։ Դժբաղդաբար քրիստոնէութենէ յառաջ մեր ազգին մէջ գտնուած մեհենական գրուածոց ամենն ալ բնաջինջ եղած ըլլալով, այն դարերէն ամենևին յիշատակարան մը չմնաց մեզ, և մեր գրականութիւնը Մեսրոպեան տառերուն գտնուելէն, այսինքն հինգերորդ դարէն կսկսի։ Ասկէ առաջ միայն հինգ բանաստեղծական հեղինակներ եկեր գացեր են, բայց դարձեալ դժբաղդաբար կը հարկինք խոստովանիլ թէ սինդերական հանճար ունեցող մատենագիր մ'եղած չէ, և Հոմեր մը, Վիրգիլ մը, կամ Պլատոն մը, Տակիտոս մ'ունեցած չենք, վասն զի այնպիսի հանճարներն ազատութեան հողերուն մէջ կը զարգանան և կը փայլին։ ուստի զարմանք չէ որ Հայաստան՝ մէկը չունենալով՝ միւսներէն ալ զրկուեր է, թէպէտ քանի մը աղեր լեզու մը ... տէր Մայր մեզ, ... գարբենք։ Բայց թշուառներուն մխիթարութիւնը հաւատքն ու մաղթանքն է, Հայաստան թշուառ էր, ուստի բոլորովին լռեց հաւատոյ և մաղթեց։

—Կը հասկնամ ինչ ըսել կուզէք, Հայոց ազգային ոգին հաւատքն է, իրենց լեզուին ոգին ալ նոյնը պիտի ըլլայ։

—Այո, միտքս լաւ գուշակեցիք, ինչպէս որ ճիշդ այնպէս է։ Ամեն ազգ իր բանաստեղծներն ունի, ոչ առաջքէն մեր ալ ազգային բանաստեղծութիւնն է Շարականը, զոր մեր եկեղեցին առեն օր կերգէ, և որ մեր ամենէն գեղեցիկ ազգային քերթուածոց հաւաքածոյն է։ Ունինք քանի մ'ընտիր մատենագիրներ ալ, Խորենացի, Եղիշէ, Եզնիկ, քանիներու'ն գրուածները կորսուած են, քանիներ'ն ալ հիմա վանքերու խորշերուն մէջ կը փտին, ակյն բա'ց և կարդա'ստոց ամենը կը տեսնես որ բոլորն ալ մի և նոյն ոճով գրուած են։ Այս պատճառաւ մեր գրականութեան մէջ միակերպութիւն մը կամ նոյնութիւն մը կը տիրէ, որ անոր զարգացման չնպաստեր։ Մինչև հիմա աշխարհ Հայն հալածեր է, այն ալ ընտանեկան իր Աստուծոյն և Եկեղեցւոյն գիրքն ապաստանելով, պաշտպանէն դուրս չէ ելեր։ Ընտիր որբացեալ տեղ մը, աշխարհական երգերն ու խօսքերը կը լռէին։ Բայց որովհետև հիմա գո'նէ Եկեղեցւոյն բանն ելնելու պատոնութիւն ունի, պէտք է որ դուրսի ձայներն ալ քիչ մը լսէ և ձայնակցի, պէտք է որ կրօնական մատենագրութեան քով սակաւ առ սակաւ աշխարհական ալ ծաղկի, նորանոր երգեր և բանաստեղծութիւններ շինուին, պատմութիւններ գրուին, և ուսումնական ու բանասիրական գրուածները շատնան։ Պէտք է որ դասախօսականութիւնն ալ ընդարձակուի, և անոնք կարդալու համար ընթերցողներ հանին։ Հին ատենը բանաստեղծները, գրագէտները, փիլիսոփաները, կամ գեղարուեստ մշակողները մէկ մէկ պաշտպան Մեկենասներ կունենային, բայց հիմա անոնց Մեկենասը հասարակութիւնն է, և մինչև որ նա չքաջալերէ, պէտք եղած ընդունելութիւնը չընէ, անոնց թիւը չկրնար բազմանալ։ Այս կերպով, ամեն բան իր տեղը պէտք է։ առանց դասախօսականութեան հասարակութիւնը չլուսաւորուիր, առանց լուսաւոր հասարակութեան գրականութիւնը չքաջալերուիր և երևելի մատենագիրներ չեն ելներ, առանց երևելի մատենագրաց գրականութիւնը չծաղկիր, և առանց գրականութիւնը ծաղկելու ազգային լեզուն չմշակուիր, խոսակցութիւնը չի մաքրուիր, և Հայն ալ քաղաքակիրթ ազգի մը կերպարանք չառնուր։ Բայց կը տեսնեմ որ նիւթը շատ ընդարձակ է, և ձեզի բաւական ձանձրոյթ տուի։ Գրականութեան վրայ կատարեալ տեսութիւն մ'ընելու համար պէտք է այդ գրասեղանին վրայ դիզուած հատորներն ու թերթերն ալ աչքէ անցընել, որուն համար հիմա ժամանակ չմնաց։

Ուստի բարեկամիս մնաք բարով ըսի և դուրս ելայ խօսք տալով որ ուրիշ անգամ տեսնուած ատեննիս այս նիւթիս վրայ մեր խօսակցութիւնը շարունակենք։

Վ. Ա. Դ. Ա.

կոմէն գրի առնելով վերցուցին ։ Խորհուրդն ալ իր անդամներէն երկուքը․ Վ․ սեմաշուք Սարգիս պէյ ին տանը ղրկեց, որ գացին երկու կողմանէ փոխանորդներուն ներկայութեամբ ամեն բան գրի առին, հանգուցեալ Տիկնոջ բոլոր ծանրագին զարդերը երկաթեայ սնտուկի մը մէջ ամփոփեցին, իսկ ապրէնի մէջ գտնուած բոլոր կարասիներէն և ուրիշ զարդերէն Սարգիս պէյին սեփական եղածները զատ և հանգուցելոյն վերաբերեալները զատ գրի առնելով բոլորին ցուցակներն Թ․ ալ․ խորհրդին բերին ։

Խորհուրդն ալ զանոնք արձանագրելով՝ ցուցակներուն օրինակը զատ զատ Սարգիս պէյին և Առաքել էֆէնտիին ղրկեց ․ Վ․ սեմ․ Սարգիս պէյ իրեն վերաբերեալ կահուց և կարասեաց ցուցակին ներքև հետևեալ կերպով ստորագրեց ․

« Վերոգրեալ կարասիները Պէշիկթաշու Ս․ Աստուածածնայ եկեղեցւոյն մօտ երկու սեռի վարժարան մը կառուցանելու նպատակաւ Թաղական խորհրդոյ Մեծապատիւ անդամներուն ձեռնտուութեամբը ծախուելու համար յօժար կամօք նոյն խորհրդին յանձնեցի ։

Ս․ Պալեան »։

Իսկ հանգուցեալ Տիկնոջ վերաբերեալ զարդուց և կարասեաց ցուցակին ներքև հետևեալ կերպով ստորագրեց ։

« Վերոգրեալ կարասիներէն բատ սահմանական օրինի ինձի ինկած բաժինը Պէշիկթաշու Ս․ Աստուածածնայ եկեղեցւոյն մօտ երկու սեռի վարժարան մը կառուցանելու նպատակաւ Թաղական խորհրդոյ Մեծապատիւ անդամներուն ձեռնտուութեամբը ծախուելու համար՝ յօժար կամօք նոյն խորհրդին յանձնեցի ․ Ս․ Պալեան ։ »

Մեծ․ Առաքել էֆէնտիին ղրկուած ցուցակին ներքև ալ՝ յիշեալ էֆէնտին և իր ամուսնուհին ընկերին հետևեալ կերպով ստորագրեցին ․

« Վերոգրեալ կարասիներէն բատ սահմանական օրինի մեզի ինկած բաժիննիս Պէշիկթաշու Ս․ Աստուածածնայ եկեղեցւոյն մօտ երկու սեռի վարժարան մը կառուցանելու նպատակաւ Թաղական խորհրդոյ Մեծապատիւ անդամներուն ձեռնտուութեամբը ծախուելու համար՝ յօժար կամօքնիս նոյն խորհրդին յանձնեցինք ։

Սրբուհի Մոսիկեան ․ Ն․ Ծ․ Տեան
Առաքել Սիւակ Տատեան ։ »

Թաղ․ խորհուրդն այս վաւերական ստորագրութիւններն առնելէ ետև, մարդ ղրկեց, ծանրագին զարդերը պարունակող սնտուկը Վ․ սեմ․ Սարգիս պէյին տունէն եկեղեցին փոխադրեց, Թաղական խորհրդոյ կնքովը կնքեց, և նախկրատուաց առաջարկութեան համեմատ՝ սնտուկին երկու մի և նոյն բանալիները զատ զատ իրենց փոխանորդներուն յանձնելով՝ սնտուկը եկեղեցւոյն գանձատունը դրաւ ․ իսկ միւս կարասիներն ալ՝ եկեղեցին փոխադրելով Շուկան Օտեն Ճիկըլի խանին մէջ քարուկիր սենեակ մը վարձեց, և եկեղեցիէն հոն փոխադրեց ․ ուր Խորհրդոյն անդամոց և նախկրատուաց փոխանորդներուն ներկայութեամբ երկուշաբթի և հինգշաբթի օրերը հետզհետէ աճուրդով վաճառուեցան, զորս գնողները՝ որք ամենն ալ հայազգի էին, վարժարանի շինութեան սահմանեալ ըլլալը իմանալով՝ շատ բաներ արժանաւոր գիներէն աւելի առին ազգասիրական զովելի փութով ։

Ասոնք կատարուելէ ետև, Թաղ․ խորհուրդը եկեղեցւոյն մօտ յարմար տեղ մը փնտռել սկսաւ, որպէս զի գնուելով վարժարանին կառուցմանը ձեռնարկէ ․ Գնուեցան քանի մը տեղեր, բայց անոնց գնոյն վրայ դժուարութիւններ ծագեցան, անոնց ալ յարմարութեանը վրայ, և մինչդեռ Խորհուրդը այն դժուարութեանց լուծմանը կաշխատէր, և ահա գիւղին եկեղեցւոյն մօտ հրդեհ մը պատահելով՝ թէ մանչց և թէ աղջկանց հին դպրոցներն այրեցան (1865 մարտ 25) ։

Խորհուրդը մտածելով որ այրած դպրոցին և անոր կից եկեղեցւոյն ուրիշ այրած սեփականութեանց տեղերը՝ որք 900 կանգունի կը հասնին, երկու սեռի վարժարանի շինութեան աւելի կը յարմարին, իմացուց նախկրատուաց փոխանորդներուն, և երբոր այս կէտին վրայ կը խորհրդակցուէր, քօլէրան վրայ եկաւ և գործը քանի մ'ամիս ալ ետ մնաց ։

Քօլէրային անհետանալէն ետև խորհուրդը դարձեալ խնդիրը ձեռք առաւ, և երբոր նորէն փոխանորդաց հետ բանակցութիւններն սկսան, Մեծ․ Առաքել էֆէնտին իմաց տուաւ Խորհրդին թէ ինք իր նուիրած բաժինը Երուսաղէմի վրայ դարձուցած է, ուստի կը խնդրէ որ մնացեալ գոհարեղէններն և ուրիշ ինչ որ անվաճառ մնացած կայ՝ շուտով ծախուին և անոնց ստակին գումարն իրեն ծանուցուի, որպէս զի իր ընծայելի բաժիններն առնէ Երուսաղէմայ փոխանորդին յանձնէ ։

Միւս կողմանէ Վ․ սեմ․ Սարգիս պէյ իր փոխանորդին բերնով իմացուց Խորհրդին թէ ինք բնաւ դիտաւորութիւն կամ առարկութիւն մը չունի ընելիք, այլ միայն կը խնդրէ որ իր ըրած նուէրը երկսեռ վարժարանին շինութեանը գործածուի անյապաղ ։

Թաղական խորհուրդը՝ մէկ կողմանէ Վ․ սեմ․ Սարգիս պէյին շնորհակալութիւն յայտնած ժամանակ, միւս կողմանէ ամեն ջանք 'ի գործ դնել սկսաւ Մեծ․ Առաքել էֆէնտին սիրոք շահելու և առջի դիտաւորութեանն ու նպատակին դարձնելու համար ։

Բարձրաստիճան եկեղեցականներ, երևելի անձինք, և նոյն իսկ Վ․ սեմ․ Յօհաննէս պէյը միջնորդ գրուեցան, բայց դժբաղդաբար չկրցան յաջողել ։

Մեծ․ Առաքել էֆէնտին կը պնդէ թէ իր առաջին դիտաւորութիւնը մի միայն աղջկանց գիշերօթիկ վարժարան մը կառուցանելու վրայ էր, թէ առանց ուշադրութեան ստորագրած է վերոյիշեալ յայտարարութիւնը, և թէ քանի որ ինք կենդանի է, կարող է ուրիշ կերպ անօրինել իր նուիրատուութիւնը և այն ալ արդէն ըրած է՝ Երուսաղէմայ դարձնելով, ևայլն ։

Այս անհամաձայնութիւնը կերպ կերպ զրոյցներու և մեկնութեանց առիթ ըլլալով, ազգային վարչութեան ուշադրութիւնը գրաւեց, գործը Խառն ժողովոյ առաջև եկաւ, քննուեցաւ, Սրբազան Պատրիարք հայրը փորձ փորձեց Մեծ․ Առաքել էֆէնտին համոզելու, բայց չյաջողեցաւ, ուստի և վերջապէս վարչութիւնը վճռեց թէ յանուն եկեղեցւոյ կամ ազգի կամ դպրոցի եղած որ և է նուէր մը չկրնար ոչ փոփոխիլ և ոչ ետ առնուիլ ․ հետևաբար հրաման տուաւ Պէշիկթաշի Թաղական խորհրդոյն՝ որ անմիջապէս ձեռք զարնէ երկսեռ վարժարանին շինութեանը ․ Թաղական խորհուրդն ալ վարչութեան հրամանին համեմատ շինութիւնն սկսաւ ։

Ասոր վրայ Մեծ․ Առաքել էֆէնտին դատ բացաւ Թաղական խորհրդոյն դէմ՝ ըսելով թէ ինքը և ընկերակիցն իրենց հանգուցեալ որդւոյն ժառանգութենէն բատ սահմանական օրինաց ունեցած բաժիննին բաժնելու ժամանակ չունենալով, սնտուկն աւանդ յանձնած են Թաղական խորհրդին, և կը խնդրեն որ այն աւանդը ետ առնելով իւրաքանչիւրին բաժինն իրեն տրուի ։

Այս վիճակին մէջ է անհամաձայնութեան խնդիրը ․ խնդիր մը՝ որ մեծ ցաւ կը պատճառէ Տատեան ազգախնամ գերդաստանին բոլոր բարեկամացը ինչպէս նաև մեզ, որ ազգին բարերարներուն քաջասիրտ գովութեամբ փառաւորելը սիրելի պարտականութիւն մը ճանչցած ենք ․

Կը մաղթենք որ այսուհետև անհամաձայնութիւնը քիչ օրէն վերջանալով՝ մեր սիրելի պարտականութիւնը դարձեալ կատարելու կարող ըլլանք 'ի բերկրութիւն համայն ազգասէր սրտից ։

ԽԱՌՆ ԼՈՒՐԵՐ

Սուէզի ջրանցքին բացուիլն անընդհատ յառաջ երթալու վրայ է, և քիչ ատենէն յիշեալ ջրանցքին վրայէն վաճառքի փոխադրութիւնը պիտի սկսի ․ Յայտնի է որ անուշ ջրի ջրանցք մ'ալ կը բացուի Նեղոս գետէն մինչև Սուէզ, որ Նափօլէոն կայսեր իրաւարարութեան համեմատ ջրանցքին բոլորտիքն եղած հողերուն հետ Եգիպտոսի փոխարքային ետ պիտի տրուին ․ Ըստ ընկերութիւնն անուշ ջրի ջրանցքը լմնցնել կուտայ որպէս զի Նախ․ Իսմայիլ փաշային յանձնէ ։

— Նիկոմիդիոյ Պարտիզակ գիւղէն հետևեալը կը գրեն ․

« Այս տարի գրեթէ ընդհանրապէս չյաջողեցաւ շերամը գաւառիս մէջ, բայց մանաւանդ և ամեն տեղէ աւելի Պարտիզակ, անանկ որ անցեալ տարուան անյաջողութեան հետ բաղդատելով՝ անոր 1/3ը հազիւ եղաւ ․ Հիմա Պարտիզակի մէջ 0/0ին 5 չդտնուիր զուարթ դէմք ․ մելամաղձոտ սրտմտութիւնը ամենուն սրտին վրայ տիրած է՝ ապրուստի միակ յոյսէն զրկուած ըլլալուն համար ․ Պարտիզակի ազգային յառաջդիմաց ձեռնուած մէջ անօթութիւն կարանոց շատերուն, վասն զի արդի ունեցած վիճակին ու դրամի դէպ 'ի հոն կառաջնորդէ ․ Երանի՛ թէ առ այդ դրամատունին, և միայն շերամին հանէ ըլլալու փառ սփոփութիւնը ձգելով սկսէին երկրագործութեան ուրիշ մէկ երկու ճիւղերը, այսինքն ցորեան, գարի, եգիպտացորեն ևայլն մշակել ուրիշ գեղերու պէս, որպէս զի եթէ շերամը չըլլայ՝ գոնէ անօթի մնալու վտանգը չունենան ․ ․ ․ ․ Դոյոցի վրայ ալ փոթորիկներ կը դառնան, երանի՛ թէ անոնց իրական լուրը ձեզ հաղորդելու դժբաղդութիւնը չունենայի ․ »

— Ս․ Փրկչի հիւանդանոցի հոգաբարձութիւնն հետևեալ նուիրատուութիւնները կը ծանուցանէ մեզ ․

150 ղրուշ Խուլյեսէբեան Կարապետ աղայ
300 " Բարեպաշտօն անձ մը
Հինգ օսմանեան լիրայ բարեպաշտօն անձ մը նուէր, ձեռամբ Փանոսեան Կարապետ աղայի ․

— Չկայ բան մը որ վիճակագրութենէն աւելի բացայայտ կերպով ցուցընէ պատերազմին պատճառած անսահման չարիքը ․ Եւրոպա 1815էն յառաջ ինչ աշխարհ պատերազմաց ենթակայ ըլլալը յայտնի է, բայց անկէց 'ի վեր համեմատաբար աւելի խաղաղութիւն վայելած է ․ Այսու ամենայնիւ գերմանացի գիտնական մը հաշիւ ըրած է թէ 1815էն մինչև 1864 Եւրոպայի մէջ եղած պատերազմներէն 2 762 000 հոգի կորսուեր է որ տարին 43 000 հոգի կընէ, 'ի բաց առեալ պատերազմներէն ծագած հիւանդութիւններով մեռնողները ․

Այս յիսնամեայ միջոցին մէջ ամենէն արիւնահեղ պատերազմներն հետևեալներն են ․

Արևելեան պատերազմը (1853–56) 508 600 մարդոց կորստեան պատճառ եղած է, որոց 177 000ը պատերազմի դաշտին վրայ և 331 600ը հիւանդութենէ մեռած են ․ Այս թիւն հետևեալ կերպով կը բաժնուի զանազան ազգաց մէջ ․

Ռուս	256 000
Տաճիկ	98 000
Գաղղիացի	107 000
Անգղիացի	45 000
Իտալացի	2 000

Կովկասու պատերազմները (1829–60) 330 000 մարդոց մահուան պատճառ եղած են ․

Հնդկաստանի պատերազմը (1857–59)	196 000
Օսմանեանց և Ռուսաց պատերազմը (1828–29)	193 000
Լեհաց ապստամբութիւնը (1831)	190 000
Յունաստանի ապստամբութիւնը (1821–29)	148 000
Գաղղիացւոց Ափրիկէի մէջ ըրած կռիւները (1830–59)	146 000
Հունգարական ապստամբութիւնը (1848)	142 000
Իտալիոյ պատերազմը (1859)	129 847

Այս վերջին թիւն հետևեալ կերպով կը բաժնուի՝

Աւստրիացի	59 664
Գաղղիացի	30 220
Իտալացի	23 610
Նաբօլէթան	13 010
Պապական բանակէն	2 370 ևայլն

Իսկ 1792էն մինչև 1815 Եւրոպայի մէջ բոլոր կորուստը 5 530 000 հոգի եղեր է ․

Մեծն Ֆրետերիկի մղած եօթնամեայ պատերազմը (1756–63) 642 000 հոգի կորսուած է ․ Այս թիւը Մեծն Ֆրետերիկ ինքը 886 000 կը հաշուէ ․

Ճշդիւ չգիտցուիր թէ 1815էն 'ի վեր ո՛րչափ պատերազմի ծախք եղած է ․ սակայն մէկ օրինակը բաւական է ․ Արևելեան պատերազմին համար եղած ծախքերն են ․

Ռուսիա	2 328 000 000 Ֆր․
Գաղղիա	1 348 000 000 "
Անգղիա	1 320 000 000 "
Տաճկաստան	1 060 000 000 "
Աւստրիոյ պատերազմական պատրաստութիւնները	370 000 000 "
Գումար 2 1/2 տարուան մէջ	6 526 000 000 "

Իտալիոյ պատերազմը, (1859) երկու ամսուան մէջ 1 485 միլիոն Ֆրանք ծախք պատճառեց պատերազմող տէրութեանց ․

Վերոգրեալ հաշիւներէն դուրս են Ամերիկայի, Չինաստանի, Ճապոնի, Դանիմարք–Հօլշթէյնի ևայլն ևայլն պատերազմները ․

․ ․ ․ խմբագիր տէր Մասիս պատուական լրագրոյ ․

Կ․ Պոլիս 1866 յունիս 15

Պօլսէն մայիս 23 թուով նամակ մը կարդացի Մասիսի Եփքեսար լրագրին 68 թուոյն մէջ, հեղինակ անձի մը կողմէ գրուած, որ կը ծանուցանէ թէ մայիս 5 ին յիշեալ քաղաքը գացեր և Պապուճեան Պ․ Յարութիւն անձին ըրած մէկ հացկերոյթին մէջ գտնուելով, այն կերուխումի միջոցին անոր ամեն ուսումնասիրական և աշխարհական ջանիցն ու բարեգործութեանը վերահասու եղեր և այսպաւութեան պարտք մը համարեր է շնորհակալ սրտի գովասանել զայն աշխարհի առջև՝ ըսելով թէ տեղւոյն այրած եկեղեցին ու դպրոցը և երկու եկեղեցեաց գանձերուն առջև շինուած աղբիւրները իր քսակէն շինել տուեր է, ևայլն ․

Հեղինակ նամակագրին այս ըսածները ճշմարտութեան հակառակ ըլլալով, ներեցէք ինձ, ․ ․ ․ ․ խմբագիր տէր, որ եկեղեցւոյն և դպրոցին և երկու եկեղեցեաց գանձերուն առջև շինուած աղբիւրներուն ինչպէս և որո՛ւ ձեռօք շինուած ըլլալուն ստոյգ պատմութիւնը համառօտիւ ծրագրեմ, որպէս զի յայտնի կամ գաղտնի բարերար անձանց արօք մարդին առած համբաւները վրայ եղած բաներուն պատիւն ու գովութիւնը չհակէ շնորհ մէկ անձի մը տալով և լրագրաց միջոցաւ ալ հրատարակուելով՝ բուն տէրը տառապեալներուն սիրտը չվիրաւորի և հետևաբար անոնց մեծ ու պզտիկ ազգային արգասաւոր ջանքերէ չպաղին ու չդադրին ․

Ահաւասիկ ճշմարտութիւնը ․

1 ․ Այրած եկեղեցւոյն հինգ վեց հօխայ արծաթը, խաչ, կանթեղ, անօթ ևայլն, Պապուճեանը Տ․ Յարութիւն քահանայէն առեր, Կ․ Պոլիս Պիթլիլեան Պարոնագ աղայի ձեռամբ ծախուեր, ստակը պարտամուրհակով մը Պօլս․ Մոգմնեան Պ․ Գէորգին տուեր էր Պապուճեանի հրամանաւ, և պարտամուրհակն ալ վերոյիշեալ քահանային յանձնուեր էր ․ Յիշեալ եկեղեցին քարուկիր ըլլալով, միայն խաչիլը, դուռը, կանանց տեղը և քանի մը մանր մունր բաներ շինել հարկաւոր ըլլալով, և պէտք եղած քարերն ալ գերեզմանատունէն բերուած ըլլալով՝ նորոգութեան սկսուեր է ․ Եւ թէպէտ Պապուճեանին գրած մարդը կընէր ծախքը, բայց քահանային կամ իր որդին ալ հաշիւ կը բանեն եղեր ․ Նորոգութեան բանալէն ետև՝ քահանային հաշիւ կուզէ Պապուճեանէն, բայց անիկա չտար ․ Այսպէս գործը վարագուրի ներքև անտարդ կեցած էր, և քահանային արծաթեղէններուն ստակէն աւելցած ստակ կը պահանջէր ․ Իսկ Պապուճեան և իր աջակիցները պարտամուրհակը ձեռօք մը քահանային ձեռքէն առնելու փորձ կընէին ․ Քահանայէն ալ ժողովուրդը ուրիշ պատճառ բողոք ունենալով, եթէ այն բողոքը կրկնուեցաւ և քահանային Պապուճեանին օգնութեամբ դիմեց, մարհակին ալ կորսուելուն տարակոյս չմնար ․

2 ․ Եկեղեցւոյն մէկ հին սինհընորդութեան պէտք ունենալով, Պապուճեանը զայն Պոլիս կը ղրկէ, կը շինուի, և Պապուճեանը՝ որպէս թէ զայն ինք յիշատակ առածի պէս՝ իր մեռելոց և կենդանեաց անուններ պատուանդանին վրայ գրել կուտայ ․

3 ․ Անցեալ տարի տեղւոյն երևելիները դպրոցին շինութեանը համար ժողով մ'ըրին, ու նախ քահանայները 300 ական ղրուշ գրուելով, բոլոր հասարակութիւնն ալ յօժար կամօք բատ կարեաց ստակ գրուեցան, մինչև անդամ կանանց մէջէն ալ 500 ղրուշ գրուող եղեր էր ․ Նուաստս ալ՝ թէ և մէջերնին չգտնուեցայ, երբոր անոնց նուէր բոլ գրուած ստակին քանակութիւնը իմացայ, հոս տեղ մը ձգեցի, բայց գործին վերջը նայելու համար՝ իրենց ցուցըըած չեմ ․ Երբոր ժողովը այս առնորէնութիւնն ընելու կ'զբաղէր, Բոյթուզեան Մ․ Միրոն աղան իր քսակէն դպրոցը շինել տալ սկսաւ, և իմ Կ․ Պոլիս եկած ատենս լմնալու մօտ էր ․ Բայց նոյն միջոցին դպրոցին կից տանը տէրը՝ Քիւբըճի Սահակեան անունն՝ շինութեանց կանոնի համեմատ դպրոցին մէջ օդ բանելու ամենահարկաւոր պատուհանով բացուած պատուհանները՝ Պապուճեանին ապրստանելով գոցել տալու համար՝ դատ փակելու պատրաստութիւն կը տեսնէր ․

4 ․ Երկու եկեղեցեաց գանձերուն քով վրայ եղած աղբիւրներուն գալով, չորս հինգ տարի առաջ տեղւոյն այլազգի ևս քաղաքներով զուրէն քարուքը ջուր բերելու համար կարողութիւն ունեցող թաղերուն թուոյն համեմատ բաժանորդագրութիւն մը բացին 24 բաժնի վրայ, ամեն մէկ բաժին 2400 ղրուշի դրուեցան ․ Հայոց թաղն ալ բաժին մը ջուրի կարողութիւն ունենալով, երբոր հայոց երևելիներուն առաջարկուեցաւ, ամենն ալ մէկզի քաշուեցան ․ Իսկ Պապուճեանը բնաւ չերևաց ․ Վերջապէս բաժին մը ջուր նուաստս առի որ եկեղեցեաց գանձերուն քով վրայ ջուրն է, և շինուած աղբիւրին քարերն ալ գերեզմանատունէն եկած են ․ միայն բանուորներուն օրականները որո՛ւ քսակէն եղած ըլլալը դեռ յայտնի չէ ․ ուրեմն քանի որ Պապուճեանին հետ խմ և եկեղեցւոյն ունեցած հաշիւները լմնցած չէ, Պապուճեանը՝ շատ շատ՝ յիշեալ աղբիւրներուն ծախսերը տնել առած երկու կտոր մարմարին քարերուն և ծորակներուն (մուսլուք) համար կարելի է « խնչ է » կրնայ ըսել ․

Ահա ասոնք են, եկեղեցւոյն դպրոցին և աղբիւրներուն շինութեան բոստ պարագաները, որք ինչպէս կը տեսնուի՝ խիստ հեռու են հեռաքը իր գովասանին առած վկայութենէն ․ Եւ թէպէտ այս տեղեկութիւնները Սամզունէի Եփքեսարին ալ գրած եմ առաջկէն լեզուաւ, բայց մեր լեզուաւ ալ հրատարակուելու համար կը խնդրեմ որ ձեր պատուական լրագրին մէջ ալ հրատարակելու հաճիք, որուն համար մնամ ևայլն ․

Ն․ Գէորգ Ա․ Աղաճեան

Հետևեալ յօդուածը Մանուէլեան Մեծ․ Յակոբիկ աղան ուղղած է մեզ իբրև 'ի պատասխանի լրագրոյս 742 թուոյն մէջ մեր ըրած խորհրդածութեանց, որք՝ ինչպէս յայտնի է՝ պատասխան մ'էին անկէց առաջ նոյն Յակոբիկ աղային գրած և լրագրոյս մէջ հրատարակուած երկար նամակին, որով Աղջին խոստումը ժխտելու այնչափ ճիգ թափեր էր փորձողը ․

Այս երկրորդ նամակն ալ նոյն ձևով նպատակ ունի առանց առաջինէն աւելի յաջողութեան, և մեք արդէն պարզուած խնդրոյ մը վրայ նորէն չվիճաբանելու և մեր ընթերցողաց ձանձրոյթ չպատճառելու համար չէինք ուզած այս երկրորդ և երկար նամակն հրատարակել ․ բայց քանի մը բարեկամաց խնդրանօք վերջապէս յանձն առինք, որուն համար մեր որդոց ընթերցողաց ներողամտութիւնը կը խնդրենք ․

․ ․ ․ ․ Տէ՛ր

Անցեալ շաբթու անձնական դարձոց գրգռելու առիթ տալով չկարծի Ձեր այն շաբաթաթերթին մէջ գրուած խորհրդածութեան պատասխանել ․ այժմ կը խնդրեմ որ ներքոյ գրեալ յօդուածը ձեր առաջիկայ շաբաթաթերթին մէջ նոյնութեամբ և ամբողջ զետեղելու բարեհաճիք ․

Մնամ և այլն ․

յունիս 1866 Յակ․ Մանուէլեան
յիւսկիւտար

ԱՌ ԽՈՀԱԿԱՆ ԸՆԹԵՐՑՈՂՍ

Այն երկարատող խօսքերը որ Մասիս պատուական լրագիրը մայիս 28 շաբաթաթերթին մէջ գրելու աշխատութիւն յանձն առած է խորհրդածութիւն անուանելով, նուաստիս անձի կուտան այս երկրորդ անգամ գրիչ ձեռք առնելու և կը պարտաւորեն նախ և առաջ ներումն խնդրել իրմէն ոչ թէ անոր համար որ խրատայի չէ զատեր մեր ըսածը թէ « կատարեալ վստահութեամբ էի որ ժողովին մէջ պիտի մնայ այս դէպքը » ․ Քանզի նա այս խօսքս ամեն ժամանակի համար ըսած կարծելով՝ չէ գիտեր որ բանին զօրութիւնը մինչև ժողովին վերջանալու գումարման օրը կը նկատէր ․ ուստի այս մասին ինքը արժանի ներողութեան է ․ Այլ այն խօսքին համար որ ըսած էի թէ « անձնական գուռը գոցուած և զգուշաւոր հակողութիւն մը տիրած էր խօսակցութիւնը դուրս չելլելու համար » ․ Այն, այդ բանը անձնին ըլլալը չգիտելուս պակասութիւն ունիմ ․ բայց որովհետև 'ի մանկութենէ ուշիս մէջ տպաւորած ըլլալով որ ազգային պատկառելի ժողովոյ արժանաւոր համեմատական է այնպիսի զգուշութիւն ըլլալը, նոյն օրն ալ այնպէս եղած ․ ․ ․ ժողովին մէջ ես մտքես ալ չէր անցած ․ ․ ․ դէպքը « դուրս ․ ․ ․ խօսակցութիւնները պարզապէս ․ ․ ․ ըսելով » իր բաց քանչիւր բան հանելոց ․ ․ ․

լութեան առարկայ ըլլան ։ Ուստի այդ մասին ալ խմբագրական վարկումնս կը ճանչնամ եւ կը խոստովանիմ ։ Իսկ « չոգենաւաց մէջ եւ ուրիշ անզուսպ(?) տեղուանք(իրր թէ սրճարանաց եւ գրօսարանաց մէջ) պատմելու », որ հասարակաց սովորութիւն մ'է, 'ի բնէ չեմ սովորած . կը յիշեմ միայն անգ մը որ դուրջէ(?) լրագրին « սուրբ ազդիրներ(?) » բառը այն անգամ ըլլայ եւ մեքալ արդէն այնպէս ճանչած եմք առած տեղեկութեան համեմատանքներէն ։ Նոյն կարծիքը կուտան այժմու խորհրդածութիւններն ալ, բայց եւ այնպէս չեմք մեղադրեր բնաւ, գիտնալով որ այնպիսի խառնաման(?) դրոյններ ըլլալը լով բանին ճիշդ սատուգութեանը անտեղեակ ըլլալէն յառաջ եկած է, եւ թէ այն խորհրդածութիւնները գրողը եւ թէ հաղորդողը չեն հասկցեր թէ կտակին էութիւնն ինչ է, եւ իրենց խօսածը կը պատշաճի՞ անոնց թէ ոչ ։ Աստ ապացոյց ։

Ա. Մեր Նախկին գրութեամբ ըսեր էինք թէ » կտակը նոյն է . . . եւ փոփոխութիւն կրած չէ իր էական մասերուն մէջ » . այս խօսքը որպէս թէ բոլոր համեմատանքներովը անպարտելի(?) մնացած է ըսել կարծեր են . որով կտակագիրը կարգադրած չեղլորին(?) գուշակելէն զատ, այն ալ կը հաստատէի թէ՝ կտակին [illegible] քանի՞ եւ ի՞նչ ինչ ըլլալը եւ որպիսի՞ համեմատանքներով սահմանուիլը չեն հասկցեր ։

Բ. Կտակին [illegible] ըսուիլը՝ չէ թէ նոյն իսկ կտակարարին իր յօժարութեամբը համեմատ անօրինելու իշխանութիւնը ոչնչացընող, այլ միայն շնորհածնուէրը վերըստին իրեն դարձընելու եւ եւ իր սատացուածքը ըլլալու կամք չունենալը նշանակող մակդիր ըլլալը չեն հասկցեր ։

Գ. Կտակաւէր բարերարը նուիրած կալուածները՝ որ իր համահարազատ ազգին լրութեամբը իսկ եւ իսկ սատացուածք ըրած է, այժմու անօրինմամբ Ս. Երուսաղէմի վանուց սեփհականութիւն սահմանելով բընաւ իր անդարձական կտակին հակառակ հիմնական փոփոխութիւն չպատճառելը չեն հասկցեր ։

Դ. Փոխանակ խնամակալ ատենին՝ որ անդարձական կտակին համեմատ կտակաւէր բարերարը խնդրին կալմէլու էր, 1861 թուին պայմանագրով մը ազգային Վարչութեան յանձնելու անօրինումը՝ այժմեան 1866 ին ըրած անօրինմանը յարեւնման ըլլալով ճիշդ տրամաբանութեամբ երկուքին ալ միօրինակ կամ « փոփոխութիւն » կամ « անօրինութեան վերահաստատում » ըսելու պարտաւորիլը չեն հասկցեր ։

Ե. Լրագիրը կըսէ . « Անդարձական « կտակաւ կալուածոց վարչութիւնը Ազգ. « կեդ. Ժողովին յանձնուած էր՝ հոգատա- « րութեամբ խնամատար ատենի մը . իսկ « 1861 ին այն խնամատար ատենը գոյու- « թիւն ունեցած չըլլալուն՝ կալուածոց հո- « գատարութիւնն ու խնամակալութիւնը « բոլորովին ազգային կեդրոնական վար- « չութեան ձեռքը մնաց » ։ Այս խօսքը անդարձական կտակին հիմնական սկզբանց գլխովին հակառակ՝ եւ 1861 ի պայմանագրութեանց իմաստին բոլորովին անյարմար ըլլալով, իրենց յանդգնաս սատուգութենէ վրիպիլը չեն հասկցեր ։

Զ. Կալուածներուն օրինակները եւ նուիրեալ անշարժ ստացուածոց եւ անոնց պարտականութեանը ցուցակները ազգային Վարչութեան տրուիլը՝ որուն մէկ մէկ օրինակն ալ Ս. Էջմիածին եւ Ս. Երուսաղէմ ղրկուած է, կտակաւէր բարերարին նուիրած գոյքը խարդախութենէ պահպանելու միջոց մ'է . ուստի միայն այն ցուցակը բացառիկ անսուշութեան յանձնելու եւ կտակարարին ձեռքը բոլորովին կալուածներէն ետ քաշելու նշան չըմնալը չեն հասկցեր

Է. Կտակարարին պայման դնելը՝ գերագոյն վարչութիւնը կտակարարին վրան մնալու ապացոյց ըլլալով, կտակարարին բան մը չպահանջելն ու պայման դնելը իրարու հակառակ ըլլալն ալ չեն հասկցեր ։

Ը. Կտակաւէր բարերարը պայմանագրով մը իր համահարազատ ազգին լրութեանն նուիրած կալուածներուն հոգն ու խնամատարութիւնը կեդրոնական վարչութեան յանձնելով եւ կեդրոնական վարչութենէն նոյն խնամով յանձնառական պայմանագիր մ'ալ ինքն առնելով (որուն օրինակը գտնելու առ այժմ զանց կընեմք), մի միայն « կալուածներուն հոգ եւ խնամք ընելու պաշտօնը » եւ ոչ թէ իր գերագոյն վարչութեան արտօնութիւնը Ազգային Ժողովին տուած ըլլալը, գինէ բանը պայմանի տակ գրուելէն չեն հասկցեր ։

Թ. Յօդուածին չորրորդ էջին սկիզբը շատ մը [illegible] վերջով բառերու յանգած խօսքի կուսակցութիւն ըսելով, անոնք « բազմադիմի գործողութիւնք եւ իւրաքանչիւրը մէկ մէկ սեփականութեան իրաւունք եւ անբռնաբարելի իրաւանց զօրութիւն ստացած գործողութեանց սրբութիւնք » ցուցնել ուզեր է ։ Բայց այն [illegible] միմիայն պայմանագրին ընդունելութեան վերաբերեալ համաձայնք(?) ըլլալը համրակաց անգամ յայտնի երեւելով իրենց խելքին կարծած արժէքը չունենալը չեն հասկցեր ։

Ժ. Ըստ երրորդ յօդուածի պայմանագրին « որուն խօսքերը ինչպէս կը տեսնուի խիստ պարզ եւ որոշ են », ոչ թէ կտակաւէր բարերարը իրենցմէ, այլ իրենք կտակաւէր բարերարէն մը եւ իցէ պատճառաւ պահանջմունք մ'ընելու իրաւունք չունենալը չեն հասկցեր ։

ԺԱ. « Եթէ այն կալուածոց խնամատարութիւնն ուրիշ ձեռաց յանձնել պէտք ըլլայ, այս յանձնարարութիւնն ընելու ձեռնհասութիւնը կեդրոնական վարչութենէն ուրիշ ոչ ոք կրնայ ըլլալ » կըսէ լրագիրը ։ Իր կտակատար եղողին ձեռքէն իր կենդանութեան ատենը անգամ իր ըրած կտակին կարգադրութեանցը տէր կենալու իրաւունքը յափշտակելու վճիռ մ'ըլլալով՝ խօսողին ընդդէմ ընդհանուր պարտուց եւ իրաւանց մեղանչելը չեն հասկցեր ։

ԺԲ. Իր անդարձական կտակին մէջ սահմանած խնամակալ ատենը ըստ բնրման իրեն վերցընելով՝ կալուածոց խնամատարութիւնը բոլորովին բայց [illegible] ազգային վարչութեան յանձնող կտակարարին անոնցմէ ալ առնելու եւ ուրիշի յանձնելու իշխանութիւն ունենալը չեն հասկցեր ։

ԺԳ. Մեր նամակին մէջ նշմարուած քանի մը բառերու մեկնութիւն տալով եւ անոնց մէջ որպէս թէ տարբերութիւններ գտնելով, վերատեսչութիւնն ու աւանդապահութիւնը կտակաւէր բարերարին՝ իսկ վարչութիւնն ու աւանդապահ տէրութիւնը կեդրոնական ժողովին յատկացնել իրաւունքն է ըսելը, անհերեւ կը ցուցընէ թէ կտակաւէր բարերարը իր անդարձական կտակին մէջ վերատեսչութիւնը եւ վարչութիւնը եւ աւանդապահ տէրութիւնը միանգամայն միշտ եւ միայն իրեն եւ իր յաջորդներուն վերապահեալ արտօնութիւն սահմանած ըլլալուն համար՝ այս երեք բառերուն այն անդ ինչ նշանակելը իրենք չեն հասկցեր ։

ԺԴ. Հինգ տարիէ 'ի վեր կտակաւէր բարերարէն առաջարկուած եւ ազգային վարչութեան յանձն առած պայմաններուն բոլորովին անգործադրելի մնալովը, Ազգային վարչութիւնը այն կալուածոց խնամատարութեան իրաւունքը կորուսած ըլլալը չեն հասկցեր ։

Մնացեալը հետեւեալ թուով ։

. . . Խմբագիր Մասիս լրագրոյ .

Ձեր ներողամտութեամբ համարձակելով ձեր պատուական օրագրին միջոցաւ կը պատասխանեմ Երեւակի 113 թուոյն մէջ անմուած քանի մ'առարկութեանց, որք կը վերաբերին Անգլիական եկեղեցւոյ եւ մանաւանդ Արեւելեան եկեղեցւոյ ընկերութեան, որ պատիւ ունեցած էր Լուսաւորչական եկեղեցւոյ կրօնական ժողովին երեսփոխական նամակ մ'ուղղելու ։

Երեւակի յօդուածին հեղինակը կըսէ ։

1. Անկլիքան մը որ միութեան սիրոյ [illegible] մեղաց դեղ ըլլալը կուրանայ, թագուհին առանձին խորհրդականներուն ժողովքին հրամանաւն եպիսկոպոս կըլլայ ։

Կը պատասխանեմ, այսպիսի դէպք մը յառած չէ . կը խնդրեմ հեղինակէն որ եպիսկոպոսին անունը տայ ։

2. Անկլիքան եպիսկոպոս մը սուրբ գրոց Աստուածաշնչութեամբը գրուած ըլլալը կուրանայ, եւ անոր դէմ եղած դատախազութիւն մը մախի չըլլուիր . եւ այլն ։

Պատասխան ։ Այս եպիսկոպոսը ոչ միայն պաշտօնէ արձակուեցաւ, այլ եւ բանադրուեցաւ ։

3. Բարեկիրթ եւ իմաստուն մարդիկ, ինչպէս են Նիւման, Մաննինկ, եւ ուրիշ շատեր Օքսֆորտի համալսարանէն՝ Անկլիքան եկեղեցին կը ձգեն հռոմէական կըլլան ։

Պատ. Անոնք որ միւս կողմանէ կը միան կամ հռոմէական եղած ըլլալով բուն իրենց եկեղեցին կը վերադառնան, գո՞նէ նոյնչափ բարեկիրթ եւ ըստ մեր կարծեաց նոյնչափ իմաստուն են ։

4. Բաւական ժամանակ է որ Յունաց հետ միանալու խնդիր մը հանեցին . եւ Կոստանդնուպոլսի Յունաց Պատրիարքին հետ չի կրնալով համախոհ ըլլալ՝ Ռուսներուն հետ միաբանիլ ուզեցին ։

Պատ. Միութեան առաջին շարժումը Ռուսաց Նաւերուն Ամերիկա այցելութեան գացած ատեն Նիւ-Եորքի չեսքօյի մէջ երեւիլ սկսաւ ։ Սակայն այնպէս ներկայացընել թէ անգլիական եկեղեցին յոյներուն հետ չյաջողելէ ետեւ Ռուսաց դիմեր է, ուրիշ բան չէ՝ բայց եթէ պարզապէս իրերը սխալ հասկընալ ։

5. Յիշեալ ընկերութեան մէկ նպատակը՝ Անկլիքանութիւն քարոզել է Հայոց ։

Պատ. Անգլիական եկեղեցին բնաւ ուրիշ Եկեղեցւոյ մ'անգլիականութիւն չքարոզեր . նա հրապարակաւ կըսէ իր ժամագրքին մէջ . « Ոչ դատապարտեմք զայլ ազգս կամ զեկեղեցիս, եւ ոչ խրատս տամք ուսմանց բաց 'ի մերայնոց ։ »

6. Ըսել է որ [illegible] կամ ըստ անդ գիտցող լեզուին [illegible] ըսուած ազանդաւորաց հետ եղած պիտի ըլլան ։

Պատ. Մեր քննողաւոր գիտութիւնը կրնայ անգլիացի կամ բողոքական թեթեւսոլիկ մը փոխանակ ըսուած ըլլալ . բայց « Նոնիփերէնթ » (անխոտական) անունով առանց չկայ ։

7. Հայոց ուղղափառութիւնը կը ճանչնան նէ՝ իրենց համար ալ ըստ անհնարին նոյնն ընդունելու խօսք տալու էին ։

Պատ. Միութիւն ըսելը միակերպութիւն ըսել չէ ։ Պօղիկարպոս եւ Անիկիտոս համակարծիք չէին իրարու, բայց եւ այնպէս իրարու հետ հաղորդակցութեամբ ամենապէս պաշտօնը կը կատարէին ։

8. Ուրեմն մաքրին՝ միութեան պատրաստով իրենց կրօնական վարդապետութիւնը մեր մէջ մոցունելով Հայաստանեայց եկեղեցւոյ վարդապետութիւնը խանգարել է ։

Պատ. Իրենց նպատակն է միութեան արգելքները վերցընել, եւ առանց մանաւոր ուղղափառ եկեղեցւոյ մը վարդապետութիւններն եւ աւանդութիւնները խախտելու, ջանալ որ ամեն քրիստոնեայ եկեղեցիներն իրարու մօտենան ։

9. Անկլիքաններուն կրօնական գլուխն Անգլիոյ թագաւորն է ։

Պատ. Անգլիոյ վեհապետը գլուխ չէ Անգլիական եկեղեցւոյ անդամոց, որք կը գտնուին, ինչպէս Անգլիոյ վեհապետաց մէկն ալ յայտարարութիւն ըրաւ, թէ Եկեղեցին միայն մէկ գլուխ մ'ունի, այն է նոյն ինքն Տէրն մեր Յիսուս Քրիստոս ։

Իսկ անոնք որ քրիստոնէական միութեան համար Անգլիական եկեղեցւոյ ըրած ջանքը կը հերքեն, կը հրաւիրեմ որ հռոմէական կաթոլիկ մեծ մատենագրի մը՝ Տը Մեսթրը կոմսին՝ հետեւեալ խորհրդածութիւնները խորին ուշադրութեամբ կարդան (խորհրդածութիւնք 'ի վերայ Գաղղիոյ գլ. Ի.)

« Եթէ քրիստոնեայք երբէք իրարու մօտենան, ինչպէս ամեն բան զիրենք կը հրաւիրէ, կը թուի թէ առաջարկութիւնն Անգլիոյ եկեղեցւէն պիտի ելնէ ։ Երեցականութիւնը (բրեզբիթէրիանիզմ) գաղղիացւոց գործն եղաւ, և հետեւաբար չափազանցութեան մէջ ինկաւ ։ Մեք խիստ հեռու ենք այնպիսի կրօնքէ մը, որ քիչ հաւատալիք կը թողու, և որոյ հետ միաբանելու միջոց մը չկայ ։ Բայց Անգլիական եկեղեցին, որ մէկ ձեռքով մեզ կը մօտենայ և միւս ձեռքով ալ անոնց՝ որոց մեք չենք կրնար հասնիլ, և թէպէտ մէկ նկատմամբ երկու կողմին հարուածոց ալ ենթակայ է, և հնազանդութեան քաղցրաստաման(?) մը ծիծաղելի տեսարանը կը ներկայացընէ, ուրիշ նկատումներով խիստ պատուական է, և կրնայ համարուիլ իբրեւ այն քիմիական միջնորդներէն մէկը՝ որք ըստ իրենց անմիաբան եղող տարրերը կրնան իրարու մօտեցընել » ։

Ընդունեցէք եւայլն ։

Ս. Ճ. ՔԸՐԹԻՍ

Քահանայ Անգլիական եկեղեցւոյ ։

. . . . Խմբագիր ։

Տաճատեան ընկերութիւնը իւր սովորութեամբը համեմատ այս տարի ալ իւր հինգերորդ տարեդարձը պիտի կատարէ յունիս 26 կիրակի օրը, Ֆերիգիւղ, և նոյն առաւօտ Արժ. Գալֆայեան Տ. Խորէն վարդապետը հանդիսաւոր Ս. Պատարագ պիտի մատուցանէ Ս. Աստուածածին եկեղեցւոյն մէջ ։ Որքան որ հրաւիրելոց արժանաւոր ընդունելութիւն մ'ընելը [illegible] Պ. Մանուկին յանձնուած ալ է նէ՝ դարձեալ ընկերութիւնս իւր հոգաբարձութիւնները պիտի ընէ որպէս զի պակասութիւն մը չըլլայ ։

Ուստի կը խնդրուի . . . . Խմբագիր՝ որ մեր այս գրութիւնը Ձեր պատուական լրագրոյն մէկ անկիւնը ընդունելու բարեհաճիք ։

'Ի դիմաց Տնօրէն խորհրդոյ
24 յունիս 1866 Ատենադպիր
Կ. Պոլիս Յ. Ս. Մաքասուլեան

ԴՐԱՄԱԿԱՆ ԵՒ ԱՌԵՒՏՐԱԿԱՆ

Կ. Պոլիս 24 յունիս .

Հրապարակիս վրայ արժեթղթոց գիները շարունակ փոփոխութեանց ենթակայ ըլլալէ առատ չէին Էնկլալ Շաբթու համեմատաբար գիները քիչ մ'աւելի հաստատութիւն եղաւ, երեկ և այսօր դարձեալ թուրքան և 31 3/8 ի կը գացուին . Տոկոսներուն վճարումը գնաչական . Բայց սակը փոխառութեան միջոցով պատրաստուած է, և այս լուրը Լոնտրա և Փարիզ հաղորդուելով Օսմ. արժեթղթոց գիները թեթեւ կերպով բարձրացին . Այսու ամենայնիւ եւրոպական պատերազմի և Արեւելից մէջ ալ խառնակութիւններ ելնելու երկիւղները, զորս Մոլտո-Վլաքիոյ խնդիրն աւելի զգալի կընէ, արժեթղթերն անկեց աւէկ վիճակի մը մէջ մտցընելու յոյս չեն տար . Գանձային նեղութիւններն ալ կեցած են, և միշտ կը յուսացուի թէ այս վիճակին բարւոքութեան համար պէտք եղած միջոցները պիտի ձեռք առնուին ։

Մայրաքաղաքիս առեւտրական վիճակին ալ այս միջոցիս գոհացուցիչ ըլլալէ հեռու է . Եւրոպական պատերազմը բոլոր գործերը դադրեցընելով հրապարակս կատարեալ հանդարտութեան մը մէջ ձգեց ։

ԾԱՆՈՒՑՈՒՄ

Նէնի-Գարուլի դուրը Օրթագիւղը թիւ 16 տունը ծախու է . ունի 650 կանգուն գետին, որուն 450ը շէնք է, որ կը պարունակէ իր մէջ 7 սենեակ 2 ընդարձակ սրահով, 2 ջրհոր, 1 հոր, 3 նկուղ, պարտէզ մը և 2 դուռ ։

Այս տունը իր շէնքին համեմատութեամբ աժան ըլլալով, ուզողը կրնայ տեսնել նոյն թաղը Կիւլլապեան Յարութիւն աղայի հետ ։

Պէշիկթաշի Նէնի Մահալէն Օհլամուրի [illegible] վերայ նայող խիստ գեղեցկատեսիլ տեղ մը կայ ութ հարիւր կանգուն տարածութեամբ ։ Այս տեղը ծախու ըլլալով, ուզողը լրագրոյս Խմբագիր-Տնօրէնին հետ պէտք է խօսի ։

Թ Ո Ւ Ղ Թ

ԵՒ ԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԻՏՈՅՔՆԵՐ

ՉԻՆԻԼԻ ԽԱՆԻՆ ԴՌԱՆ ԿԻՑ ԹԻՒ 12 ԵՒ 14 ՄԹԵՐԱՆՈՑՆԵՐԸ
ԱՄԵՆԱԺԱՆ ԳԻՆԵՐՈՎ, ՄԵԾ ԵՒ ՄԱՆՐ ՎԱՃԱՌՄՈՒՆՔ

Յ. ԱՐՇԱԿ ԵՒ ԸՆԿ.

Պատիւ ունին ազդել հասարակութեան ծանուցանելու, որ ամեն տեսակ թուղթեր և գրութեան պիտոյքներ, ինչպէս տետրակներ, կաղամարներ, ընդօրինակութեան մամուլներ, գրիչ, մելան, կնքամոմ, կանոն, գլաւող, եւայլն եւայլն Եւրոպիոյ գործարանաց հետ ուղղակի յարաբերութեանց շնորհիւ կաւյալ են սոյսայ ամեն թղթավաճառներէն աւելի աժան գներով ծախելու թէ [illegible] եւ թէ [illegible] ուզողներու ։ Հասարակութեան դիւրութեանը համար վերջին գները օրինակներուն վրայ նշանակուած են, [illegible] կամ շատ [illegible] անոնցներուն համար օրինաւոր [illegible] պայմանաւ . Գաւառներէն թուղթ եւայլն ուզողները կրնան դիւրութեամբ ստանալ, և այնպիսեաց օրինակներն ալ կը ղրկուին, ծախքը իրենց վրայ ըլլալով . նամակները պէտք է վճարուած ըլլան ։

ԱՌԵՒՏՐԱԿԱՆ

ԴՐԱՄՈՑ ԱՐԺՈՂՈՒԹԻՒՆԸ

ԿՈՍՏԱՆԴՆՈՒՊՈԼԻՍ 25 ՅՈՒՆԻՍ	Շաբ. 18	Բշ. 20	Գշ. 21	Դշ. 22	Եշ. 23	Ուր. 24
	Դրշ.	Դրշ.	Դրշ.	Դրշ.	Դրշ.	Դրշ.
Օսմանեան լիրա Մէճ.	105	105	105	105	105	105
Քաւնիոյ արծաթ						
Եսհամը ումումի	31.31	31.20	31.10	31. 2	31.20	33.20

ԿՈՍՏԱՆԴՆՈՒՊՈԼԻՍ 25 ՅՈՒՆԻՍ

ԱՐՄՏԻՔ

Ցորեն Թոպղան կարծր	—
» Խմայիլ »	—
» Րում. Պալըգը	24—26
» Կալայ	—
» Վառնա	25—26
» Խըրայիլ կակուղ	18—22
» Կալաց »	20—24
» Պուրկազ »	23—25
» Պալըգը »	23—25
« Վառնա »	24—25
Եգիպտացորեն կալաց	—
Գարի	11—12

ՄԵՏԱՔՍ

Պրուսա կարճ թէֆէ	540—520
» երկան »	530—540
» խազակ չոր	—
Շաքի հօխան Փրանք	56—60
» 4 պաճախ »	—
» Խարապաղ »	—
» Պարկաս. »	52—5
» Երկրորդ »	—
» Մահալըճ »	—
» Պանտրմա »	—
» Կեչլէ »	—

ՆԵՐՔԻՆ ԲԵՐՔ

		Դուրուշ
Բամպակ Պալըքեսէր	հօխայ	— 8.20
» Կեչլէ	»	—
» Ադանա	»	—10
» Բուսանտան	»	— 8
Բուրդ Էնկիւրի լուացուած	»	—17
» » չլուացուած	»	— 8
» Պալըքեսէր չլուաց.	»	— 8.20
Ճէյրի Էնկիւրիւ	»	—15.20
» Թոխատ	»	—13
» Զորում	»	—13
Մազը սեւ	»	—13
» Ճերմակ	»	— 7
Թիֆթիք Էնկիւրիւ	»	—40
Աֆիոն Պալըքեսէր	»	—190
Քիթրէ Տերեւ բանուած	»	20—24
Սալէպ Տաճկաստանի	»	13—14
Մեղրամոմ գեղին Տրապիզոնի	»	—23
» » Անատօլու	»	—22
Սուսամ Րումէլիի	»	—
Կտաւատի հունտ Րումէլիի Քիլէ		—
» » Պանտրմա	»	—
Զէյթ Այվալըդ	հօխայ	— 7.20
» Կիրիտ	»	— 7
Աճառ (Սամսոն) Գանտրա	»	— 6
» » Մըհիլլի	»	— 5
Բրինձ Եգիպտոս Րէշիտ	»	— 4
» Տիմեաթ	»	—

ԱՐՏԱՔԻՆ ԲԵՐՔ

			Դուրուշ
Խահվէ Րիօ եւ Գաիւ 100	հօխան		930—1050
» Մոխա	»	»	—
Շաքար գլուխ 6-10 Լոնտ.	»		—
» փոշի (Թօզ)	»	»	—
» Հոլ. գլուխ	»	»	—300
» փոշի	»	»	—260
Գապդ. գլուխ	»	»	—290
» փոշի	»	»	—250
Անագ (գալայ)	»	»	—680
Պղպեղ (պիպէր)	հօխայ		— 6
Լեղակ (չիվիտ) Պէնկալա	»		—135
» » Մատրաս	»		—120
Անուշադր (Նըշատըր)	»		— 6.20
Պողպատ (Չէլիք)	մառեղ		—180
Կապար (Գուրշուն)	»		— 3.20
Թիթեղ (Թենեքէ) ղոյդ մեա.	»		—350
Զինք տախտակ թիւ 7—12	Հխյ		— 6.20
Երկաթ Անգ. ձողաձեւ	կնդ.		68— 70
» Բեւեռցու	»		72— 73
» Տախտակ 1—14	»		100—110
» Բոլորակ	»		135—140
» Ռուսիոյ	»		120—130
Քարփիճա Վարիլ 39	Հխյ.		— 98
Խումխուպէճ ճէհ. ղոյդ	Մնա.		—250
» Պէյճ.	»		—180
» Թրիկնաթ	»		— 80
Սրատմաչէթ Վինիա	հօխան		— 15
» Թրիէսթ եւ Գաղղ.	»		— 14

Այս լրագիրը շաբաթն երկու անգամ կելլէ Չորեքշաբթի եւ Շաբաթ օրերը : Ով որ կուզէ կրնայ ստորագրուիլ, Կ. Պոլիս Չինիլի խանը լրագրոյս գրասենեակը : Իսկ դուրսերը հոգաբարձուներն են :

ԻԶՄԻՐ . Յարութիւն աղա Տէտէեան .
ԵԳԻՊՏՈՍ .
ԱՆԴՐԻԱՆՈՒՊՈԼԻՍ : Մանուկի Սուքիաս աղա Գալուստեան :
ՏՐԱՊԻԶՈՆ . Պ. Խաչատուր Էլմասեան .
ԿԱՐԻՆ . Կարապետ պատուելի Զաքարեան .
ՀԱԼԷՊ . Նիկողայոս աղա Տէր Մարգարեան .
ՆԻԿՈՄԻԴԻԱ . Աբրահամ աղա Արամ Խաչերեան .
ԹԵՔԻՐՏԱՂ . Յարութիւն աղա Ճամճեան .
ՎԱՆ . Գրիգոր աղա Խաճամեան .
ԵՐԶՆԿԱ . Ընկերգամիքրայ Թանգարան.
ԱՏԱՊԱԶԱՐ . Մանուկի Յակոբ աղա Տ. Գրիգորեան:

Ուրիշ քաղաքներէն ստորագրուիլ ուզողները՝ այս տեղերէն մէկուն հետ կրնան թղթակցիլ:

Խմբագիր-Տնօրէն
Կ. Ս. ԻՒԹՈՒՃԵԱՆ

Ի ՏՊԱՐԱՆԻ ՄԱՍԻՍ ԼՐԱԳՐՈՅ
Կ. ՊՈԼԻՍ ՉԻՆԻԼԻ ԽԱՆ